

*Handbook for Rangers in
Prespa National Park*

*Udhëzuesi i Inspektorëve të
Parkut Kombëtar të Prespës*

August 2013 / Gusht 2013

Elaborated by E.C.O. Institut für Ökologie Jungmeier GmbH

Commissioned by Österreichische Bundesforste AG

Financed by German Financial Co-operation with Albania (KfW and Ministry for Environment, Forestry & Water Administration of Albania)

Translated and verified by Lazjon Petri

Title image © Peter Rupitsch

Proposed citation: Jungmeier, M. & Glatz-Jorde, S., 2013: How to be a good ranger. A handbook for rangers in Prespa National Park. Transboundary Biosphere Reserve Prespa - Support to Prespa National Park in Albania; Capacity Building and Training. Klagenfurt, 113 pp.

Date: August 2013

Punoi: E.C.O. Institut für Ökologie Jungmeier GmbH

Mandatoj: Österreichische Bundesforste AG

Financuar nga: Bashkëpunimi Financiar i Shqipërisë me Gjermaninë (KfW-ja dhe Ministria e Mjedisit, Pyjeve dhe Administrimit të Ujërave të Shqipërisë)

Përktheu dhe verifikoi Lazjon Petri

Pamja e Kopertinës © Peter Rupitsch

Propozohet të përdoret ky citim: Jungmeier, M. & Glatz-Jorde, S., 2013: Si mund të bëhesh një inspektor i zoti? Udhëzues për Inspektorët e Parkut Kombëtar të Prespës. Rezerva Ndërkufitare e Biosferës Prespa-Mbështetja për Parkun Kombëtar të Prespës në Shqipëri; Ngritja e Kapaciteteve dhe Trajnimi. Klagenfurt, 113 pp.

Data: Gusht 2013

To the future rangers of Prespa National Parks (PNP).

Për brezat e ardhshëm të inspektorëve të Parqeve Kombëtare të Prespës (PKP).

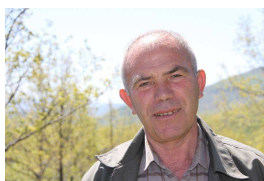

Table of Contents / Përmbajtja

Preface	11
Hyrje	11
Facts about Prespa and the region / Fakte për Prespën dhe rajonin e saj	12
Which categories apply to PNP?	13
Çfarë kategorie ka PKP?	13
A short overview of the Prespa region	14
Një përshkrim i shkurtër për rajonin e Prespës	14
Which are the important lakes of Prespa region?	15
Cilët janë liqenet kryesorë të rajonit të Prespës?	15
Which islands can be found in the Prespa lakes?	16
Cilët janë ishujt që gjenden në Liqenet e Prespës?	16
How is the water quality of the Prespa lakes?	17
Si është cilësia e ujërave të liqeneve të Prespës?	17
What are the key facts about PNP?	18
Cilat janë faktet kyçe për PKP?	18
What is the reason for the high diversity in PNP?	19
Cila është arsyeja që ka shumëllojshmëri të madhe në PKP?	19
What administrative facts characterize the region?	20
Cilat janë çështjet administrative që karakterizojnë rajonin e Prespës?	20
What is the main source of income for the population?	21
Cili është burimi kryesor i të ardhurave të popullsisë vendase?	21
Which other income opportunities are used?	22
Cilat janë mundësitë e tjera të sigurimit të të ardhurave?	22
Which historical impacts affect the lakes ecosystems today?	23
Cili është ndikimi historik i ekosistemeve të sotshme liqenore?	23
What do you know about the aquatic vegetation in PNP?	24
Çfarë di për bimësinë ujore të PKP?	24
What submerged plant species are growing in Prespa Lake?	25
Cilat bimë rriten në brendësi të ujërave të liqenit të Prespës së Madhe?	25

Which are the typical zones of a lake ecosystem?	26
Cilat janë zonat tipike të ekosistemit liqenor?	26
What are typical vegetation elements of the Micro Prespa Lake?	27
Cilët janë elementët tipikë bimorë të Liqenit të Prespës së Vogël?	27
Do you know the endemic fishes of Prespa Lake?	28
A i njihni shtatë llojet endemike të peshqve të Liqenit të Prespës?	28
Why is Prespa region an important Ramsar site?	29
Pse Rajoni i Prespës është një nga zonat e rëndësishme Ramsar?	29
Which are the most important water bird species of PNP?	30
Cilët janë shpendët ujorë më të rëndësishëm të PKP?	30
Which other important bird species are breeding in PNP?	31
A ka shpendë të tjerë të rëndësishëm që folezizojnë në PKP?	31
How to differentiate the two pelican Species?	32
Nga dallojnë dy llojet e Pelikanëve nga njëri-tjetri?	32
How many breeding birds were counted in PNP?	33
Sa është numri i shpendëve folezizues në PKP?	33
What are the most important vegetation zones?	34
Cilat janë zonat më të rëndësishme të bimësisë?	34
Which Oak species characterize the Oak Zone in PNP?	35
Cilët janë Dushqet që karakterizojnë zonën e Dushqeve në PKP?	35
How to differentiate the oak species by their leaves?	36
Si të bësh dallimin e llojeve të Dushqeve duke u nisur nga ndryshimi i gjetheve të tyre?	36
Which other vegetation elements are important in the oak zone?	37
Cilët janë elementët e tjerë bimorë të rëndësishëm të zonës së Dushqeve?	37
What is the Phrygana or “Shiblyak”?	38
Çfarë është Phrygana ose “Shiblyaku”?	38
What are the characteristics of the vegetation of the beech zone?	39
Cilat janë karakteristikat e bimësisë së zonës së Ahut?	39
Which plant species are those?	40
Si quhen këto bimë?	40
Which are typical orchids of PNP?	41
Cilat janë orkidetë tipike të PKP?	41

Which are the most prominent mammals of PNP?	42
Cilët janë gjitarët më të rëndësishëm të PKP?	42
How many endangered mammals live in PNP?	43
Sa është numri i gjitarëve të PKP që "rezikohen" të zhduken?	43
Which are the most important reptiles of PNP?	44
Cilët janë zvarranikët më të rëndësishëm e PKP?	44
Which types of snake live in PNP?	45
Kush janë gjarpërinjtë e PKP?	45
How do Herman's Tortoise live?	46
Si jeton Breshka e Zakonshme?	46
What are the main factors threatening tortoises?	47
Cilet jane faktoret kryesore te kercenimit te breshkave?	47
Which are typical amphibians of PNP?	48
Cilet jane amfibet tipike te PKP?	48
Which are the four frog species of PNP?	49
Sa lloje bretkocash ka PKP?	49
What are the main dangers for the PNP?	50
Cilat janë rreziqet më të mëdha për PKP?	50
What is the reason for illegal cutting?	51
Kush është arsyeja e prerjes pa lejë të druve?	51
Do you know a local animal breed?	52
Kafshë të racës vendase?	52
What local specialities would you recommend?	53
Specialitetet e zones	53
Which are the most common edible plants of the Prespa forest?	54
Bimët e ngrënëshme	54
Which medical plants are commonly used?	55
Cilat janë bimët mjekësore që përdoren më tepër?	55
What are the most important sight seeing places of the region?	56
Cilat janë vëndet më turistike në zonën e Prespës?	56
What are the most interesting landscapes of the region?	57
Cilat jane peizazhet me tërheqëse të rajonit?	57

Legal Framework of PNP / Kuadri Ligjor i PKP	58
What is the Balkan Green Belt?	59
Çfarë është Brezi i Gjelbër i Ballkanit	59
What is the aim of PNP?	60
What is the mission statement of PNP administration?	60
Kush është qëllimi i PKP?	60
Kush është deklarata e Misionit e administratës së PKP?	60
What is a biosphere reserve?	61
Çfarë është Rezerva e Biosferës?	61
How is the administration of PNP organized?	62
Si është e organizuar administrata e PKP?	62
What different park specialists does PNP need?	63
Për cilët specialistë ka nevojë PKP?	63
Which laws determine the legal frame of the PNP?	64
Cilat ligje përcaktojnë kuadrin ligjor të PKP?	64
What are the main duties of the administration office of the protected areas?	65
Cilat janë detyrimet kryesore të administratave të Zonave të Mbrojtura?	65
Which duties of the administration office address visitors and the local population?	66
Cilat janë detyrimet e administratës së Zonës së Mbrojtur, të cilat i adresohen vizitorëve dhe popullsisë lokale?	66
Which services should the office administration provide?	67
Cilat janë shërbimet që duhet të kryejë administrata?	67
Which activities are definitely forbidden in a national park?	68
Cilat veprimtari ndalohen të kryhen në një PKP?	68
What activities are allowed with an environmental permit only?	69
Cilat veprimtari lejohen të kryhen vetëm nëse janë të pajisura me leje mjedisore?	69
Which activities can be approved by the national park administration?	70
Cilat janë veprimtaritë që mund të miratojë administrata e Parkut Kombëtar?	70
Which law regulates the use of national forest land?	71
Cili ligj ka për objekt përdorimin e tokës së pyjeve shtetërorë?	71
What principles are the base for the activities in the national forest?	72
Cilat janë parimet që përbëjnë bazën e veprimtarive në pyjet shtetërore?	72

What is the main function of the Forest police?	73
Cilat janë funksionet kryesore të Policisë Pyjore?	73
What other tasks do the Forest Police have?	74
Çfarë detyrime të tjera ka Policia Pyjore?	74
How to deal with forest infringement?	75
Çfarë duhet bërë kundrejt shkeljes së ligjeve të pyjeve?	75

Knowledge about Nature Conservation /

Njohuri rreth ruajtjes se natyres

76

What are important stepstones in nature conservation history?	77
Cilat janë ngjarjet kyçe në historinë e ruajtjes së natyrës?	77
Do you know the IUCN Categories?	78
I njihni Kategoritë e IUCN-së?	78
What is the difference between IUCN categories I and II	79
Cili është dallimi midis kategorive të para dhe të dyta të IUCN-së	79
What is the character of IUCN Category V?	80
Çpërmban Kategoria e V ^{te} e IUCN-së?	80
What is the aim of the Ramsar Convention?	81
Cili është qëllimi i marrëveshjes Ramsar?	81
What are the three pillars of the Ramsar Convention?	82
Cilat janë tre shtyllat e marrëveshjes Ramsar?	82
What is the “Wise Use” concept	83
Cili është koncepti i “Përdorimit me Zgjuarsi”	83
How is Biodiversity defined?	84
Si është përcaktuar Biodiversiteti?	84
Do you know the global biodiversity hot spots?	85
A i njihni pikat e nxehta të Biodiversitetit?	85
How many species are known worldwide?	86
Sa lloje njhen botërisht?	86
What are the top threats to biodiversity?	87
Cilët janë kërcënimet kryesore të biodiversitetit?	87
How is biodiversity loss measured?	88
Si matet humbja e Biodiversitetit ?	88

What is the Island biogeography about?	89
Çfarë janë ishujt biogeografikë?	89
When are species called “rare”?	90
Kur llojet quhen “të rralla”?	90
When is the probability for extinction high?	91
Kur është e lartë mundësia e zhdukjes?	91
What is a Red list?	92
Çfarë është një listë e Kuqe?	92
How is the conservation status of IUCN species?	93
Si është statusi i ruajtjes së Llojeve të IUCN?	93
What are the components of an ecosystem?	94
Cilët janë përbërësit e një ekosistemi?	94
Can you give a food chain example?	95
Mund të jepni një shembull të një zinxhiri ushqimor?	95
How is the energy flow in an ecosystem?	96
Si rrjedh energjia në një ekosistem?	96
What are keystone species?	97
Çfarë janë llojet kyçe?	97
Which factors determine a forest ecosystem?	98
Cilët faktorë përcaktojnë një ekosistem pylli?	98
Whats the interrelation between CO ₂ emission and climate change?	99
Cila është lidhja midis lëshimit të CO ₂ dhe ndryshimit të klimës?	99
How will global warming affect ecosystems?	100
Si po ndikon tek ekosistemet ngrohja globale?	100

Important skills of a ranger /

Aftësitë e nevojshme për inspektorët 101

What are the tasks of a national park ranger?	102
Cilat janë detyrat e inspektorit të PKP?	102
What are important skills of a good ranger?	103
Cilat janë aftësitë e nevojshme që duhet të ketë një inspektor?	103
How to plan a guided tour?	104
Si të planifikoni një guidë?	104

What to show on a guided tour?	105
Çfarë duhet t'u tregosh të pranishmëve gjatë një guide?	105
How to get visitors involved?	106
Si mund t'i përfshish edhe vizitorët?	106
What equipment does a ranger need?	107
Cilat janë pajisjet që i duhen inspektorëve?	107
First aid – Frequent problems and what to do?	108
Kutia e ndihmës së shpejtë – Problemet që hasen më tepër dhe si të veprosh në të tilla raste?	108
How to fill a first aid kit?	109
Çfarë duhet të përmbajë kutia e ndihmës së shpejtë?	109
The most important emergency numbers	110
Numrat e Urgjencës	110
Abbreviations	111
References	112

Preface

After a two years period of capacity building and training of the Prespa National Park staff the trainees expressed the wish to do an exam. This handbook offers a summary of the topics discussed during the training sessions in Prespa National Park. It can additionally be used as stimulation for organising guided tours in the region.

It provides an overview of the fields of the essential knowledge of rangers: Knowledge about the area and the region, knowledge about the legal framework of the protected area, a general understanding of nature conservation, and last but not least the knowledge about tasks and responsibilities of a ranger service.

The handbook is considered to be a living document. It shall be adapted, continued or revised any time. Thus, it shall become a knowledge-base for staff members and also new members in the team.

Hyrje

Pas një harku kohor prej dy vitesh, gjatë të cilëve është punuar në mënyrë të veçantë për ngritjen e kapaciteteve dhe trajnimin e stafit të Parkut Kombëtar të Prespës, personat e trajnuar shprehën një dëshirë: -“Të bënin një provim, si mënyra më e mirë e testimit të njohurive të përfutuara”. Në këtë përmbledhje paraqiten temat e diskutuara gjatë seancave të trajnimeve në Parkun Kombëtar të Prespës, të cilat mund të përdoren si shtysa në bërjen e guidave natyrore.

Në këtë udhëzues inspektorët do të kenë mundësi të ballafaqohen me njohuritë kryesore të nevojshme për punën e tyre: marrjen e dijeve për zonën e parkut dhe për kuadrin ligjor të zonave të mbrojtura; të kuptuarit e ruajtjes së natyrës në përgjithësi dhe për më tepër marrjen e njohurive rreth detyrave dhe përgjegjësi të shërbimeve të inspektorëve.

Ky udhëzues përfaqëson një libër të hapur për t’u përshtatur dhe rishikuar në të ardhmen në mënyrë që t’i shërbejë sa më mirë marrjes së njohurive të stafit të sotshëm por edhe anëtarëve të rinj të ekipit.

Facts about Prespa and the region

Fakte për Prespën dhe rajonin e saj

Fig. 1: Prespa Lake (© MJ)/ Liqeni i Prespës

Which categories apply to PNP?

National Park (IUCN Category II)

Ramsar site

Proposed bilateral biosphere reserve with the Pelister National Park and Galicica National Park (both in Macedonia).

Çfarë kategorie ka PKP?

Park Kombëtar (Kategoria II sipas IUCN-së)

Zonë Ramsar

E propozuar për Basen Dypalësh i Biosferës (apo Rezervë Bilaterale e Biosferës) mes PKP në Shqipëri dhe Parkut Kombëtar të Pelisterit dhe Galicica-s në Maqedoni.

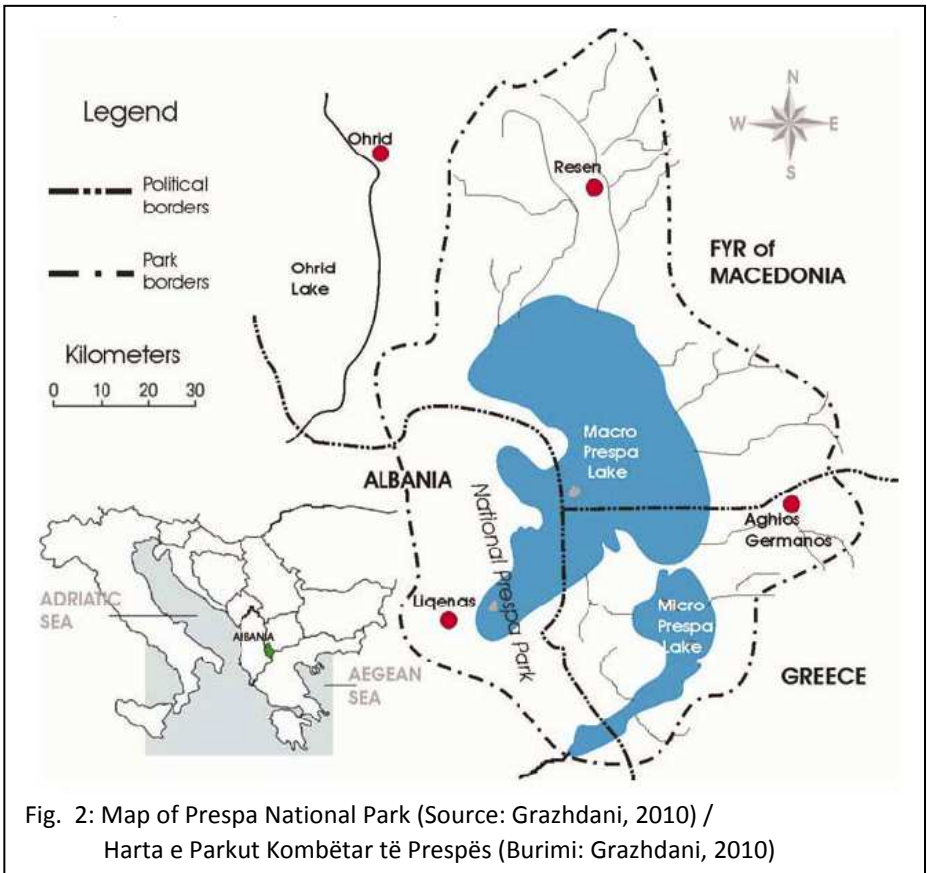

Fig. 2: Map of Prespa National Park (Source: Grazhdani, 2010) / Harta e Parkut Kombëtar të Prespës (Burimi: Grazhdani, 2010)

A short overview of the Prespa region

The Prespa-Ohrid region is situated in the eastern-most part of Albania, bordering Greece and Macedonia. The mountainous area is dominated by the two large lakes that are connected subterraneously. The climate is Mediterranean continental.

Large and Small Prepa lake are separated by a small “bridge” of land.

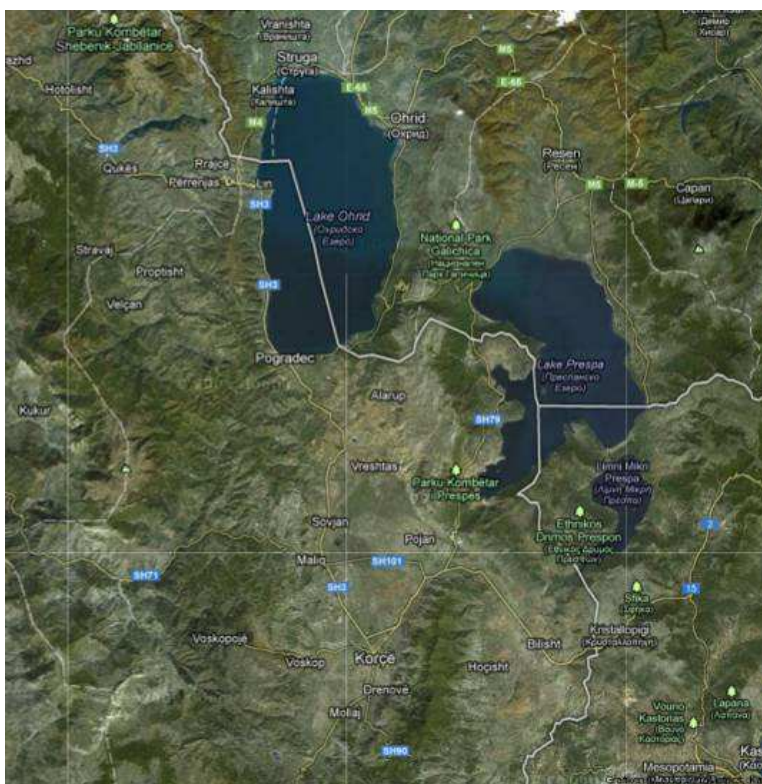

Fig. 3. Overview of the Prespa region (Source: google maps).

Një përshkrim i shkurtër për rajonin e Prespës

Rajoni Ohër-Prespë shtrihet në pjesën më lindore të Shqipërisë, në kufi me Greqinë dhe Maqedoninë (FYROM). Kjo zonë malore ka në gjirin e saj dy liqene të mëdha të cilat ndërlidhen nga ujërat nëntokësore. Klima është Mesdhetare Kontinentale.

Liqeni i Prespës së Madhe ndahet nga liqeni i Prespës së Vogël nga një “urë” e vogël toke.

Which are the important lakes of Prespa region?

The Great and the Micro Prespa Lakes cover parts of Albania, Greece, and Macedonia. The third large lake in the region is called Lake Ohrid; it connects Albania and Macedonia.

The nations' share in the Great Prespa Lake are:

- Macedonia: 60 per cent,
- Albania: 20 per cent,
- Greece: 20 per cent.

Cilët janë liqenet kryesorë të rajonit të Prespës?

Liqeni i Prespës së Madhe dhe Liqeni i Prespës së Vogël shtrihen përgjatë kufijve shtetërorë të Shqipërisë, Greqisë dhe Maqedonisë. Ndërsa Liqeni i Ohrit ndodhet ndërmjet kufijve shtetërorë të Shqipërisë dhe Maqedonisë. Sipërfaqet liqenore të Liqenit të Prespës së Madhe për tre shtetet ndërkufitare janë përkatësisht:

- Maqedonia: 60%,
- Shqipëria: 20%,
- Greqia: 20%.

Fig. 4: Impression of Large Prespa Lake (© MJ) / Pamje e Liqenit të Prespës së Madhe

Which islands can be found in the Prespa lakes?

In Great Prespa Lake there are two islands: Golem Grad in Macedonia and Maligrad in Albania. The latter belongs to the core zone of Prespa National Park and is uninhabited. On the picturesque Snake Island (Maligrad) there are the ruins of the old St. Marie's church, a basilica built in the XIVth Century. Situated in a rocky cavern, it is known for its beautiful Byzantine mural pictures. Micro Prespa has three islands named Pirg, Agios Achillios, Vidronisi, which are situated in Greece.

Cilët janë ishujt që gjenden në Liqenet e Prespës?

Në liqenin e Prespës së Madhe ka dy ishuj: Golem Grad-i në Maqedoni dhe Maligradi në Shqipëri. Ky i fundit ndodhet në zonën qëndrore të Parkut Kombëtar të Prespës dhe është i pabanueshëm. Në ishullin piktoresk të Gjarpërinjve (Maligrad) gjenden rrënojat e kishës së vjetër të Shën Marisë, bazilikës së ndërtuar në shekullin e XIV. Kjo kishë e famshme për pikturat e saj murale Bizantine ndodhet pikërisht brenda një zgavre shkëmbore të këtij ishulli. Ndërsa në liqenin e Prespës së Vogël ndodhen tre ishuj: Pirg, Agios Achillios dhe Vidronisi, të cilët janë në pjesën Greke.

Fig. 5: Impression of Mali Grad Island in Lake (© MJ) / Pamje e ishullit të Mali Gradi-t

How is the water quality of the Prespa lakes?

Because Great Prespa Lake sits about 150 metres above Lake Ohrid, which lies only about ten kilometres to the west, its waters run through underground channels in the karst and emerge from springs, which feed streams running into Lake Ohrid, which is one of the nutrient-poorest lakes of the world.

Name	Size	Altitude (m.a.s.l.)	Nutritional value
Great Prespa Lake	285 km ²	845 m	oligo to mesotroph
Micro Prespa	44 km ²	845-850 m	eutroph
Ohrid Lake	359 km ²	695 m	oligotroph

Fig. 6: Overview on the size, altitude, and the nutritional value of the different lakes (Source: Fremuth et al. 2008).

Si është cilësia e ujërave të liqeneve të Prespës?

Liqeni i Prespës së Madhe ndodhet rreth 150 m mbi Liqenin e Ohrit, i cili shtrihet 10 km më në perëndim.

Kështu, ujërat e liqenit të Prespës së Madhe, derdhen në liqenin e Ohrit, nëpërmjet kanaleve nëntokësore të karstit, duke bërë që ujërat nëntokësore së bashku me përrenjtë malorë të ushqejnë këtë liqen (të Ohrit), i cili është një nga liqenet më të varfra në botë, përsa i takon lëndëve ushqyese.

Emri	Sipërfaqja	Lartësia (m.n.d)	Niveli trofik
Liqeni i Prespës së Madhe	285 km ²	845 m	oligo - mezotrof
Liqeni i Prespës së Vogël	44 km ²	845-850 m	eutrof
Liqeni i Ohrit	359 km ²	695 m	oligotrof

Fig. 7: Të dhënat e niveleve trofike, sipërfaqeve dhe lartësive mbi nivelin e detit të këtyre liqeneve (Burimi i informacionit: Fremuth et al. 2008).

What are the key facts about PNP?

Foundation: in 2000;

Size: 27 450 hectares; Prespa National Park is one of the biggest national parks in Albania;

Highest elevation: 2287 metres; reached by the peak iPllaja e Pusit in the mountains Mali i Thate;

Size of Great Prespa Lake: 285 km²;

Maximal depth: Great Prespa Lake: 54 metres; Micro Prespa: 7.7 metres;

Cilat janë faktet kyçe për PKP?

Themelimi: Në vitin 2000;

Sipërfaqja: PKP ka një sipërfaqe prej 27 450 ha dhe është Parku Kombëtar më i madh i Shqipërisë;

Maja më e lartë: 2287 m, Mali i Thate, në të cilin, maja më e lartë është Pllaja e Pusit;

Sipërfaqja e Liqenit të Prespës së Madhe: 285 km².

Thellësia maksimale: Liqenit të Prespës së Madhe: 54 m; Liqenit të Prespës së Vogël: 7.7 m;

Fig. 8: Impressions from Prespa National Park (©: MJ) / Pamje nga Parku Kombëtar i Prespës

What is the reason for the high diversity in PNP?

Prespa National Park is situated in the Sub Mediterranean Zone. The high diversity of the vegetation in Prespa depends on the elevation, exposition, geology and soil. There are Mediterranean, middle European, alpine and continental, as well as Asian floral elements. Especially the limestone mountains Mali i Thate, situated between Ohrid Lake and Prespa Lakes, shelter all this vegetation elements.

Cila është arsyeja që ka shumëllojshmëri të madhe në PKP?

Prespa ndodhet në zonën Sub-mesdhetare. Shumëllojshmëria e lartë bimore në Prespë varet nga lartësia mbi nivelin e detit, ekspozimi, gjeologjia dhe toka. Aty rriten elementë të florës Mesdhetare, të Evropës qendrore, alpine, kontinentale dhe Aziatike. Prania e këtyre elementëve floristikë bëhet edhe më e mundur veçanërisht sepse Mali i Thatë që ndodhet midis liqenit të Ohrit dhe atij të Prespës është i pasur me shkëmbinj gëlqerorë.

Fig. 9: Diversity of altitudinal zones (© JM) / Larmia e zonave me lartësi të ndryshme nga niveli i detit

What administrative facts characterize the region?

The region's name is Liqenasi, represented by the Liqenas Commune. During the latest census (2011), on the Albanian side 5,634 persons living in 12 villages have been counted around the two Prespa lakes.

The Centre of the Province is Korçë with around 85,000 inhabitants. Besides its role as infrastructural centre with educational facilities, hospital, a theatre, and some museums it offers a multifaceted cultural life. It is around 45 km away from the Prespa National Park, whose headquarters is in Gorica e Vogël.

Cilat janë çështjet administrative që karakterizojnë rajonin e Prespës?

Komuna që ka peshën më të madhe të rajonit të Prespës është Pusteci (Liqenasi). Rezultatet e censusit të fundit të popullsisë dëshmojnë se popullsia e 12 fshatrave të vendosura përreth dy liqeneve të Prespës dhe që janë pjesë e PKP është 5,634.

Qendra e Prefekturës është qyteti i Korçës, me një popullsi prej 85,000 banorësh. Ky qytet, i cili ndodhet 45 Km larg nga Parku Kombëtar i Prespës (apo nga stacioni i qendrës së administratës në Goricë të Vogël) është i mirënjohur për jetën kulturore në përgjithësi dhe për praninë e teatrit, muzeve, spitalit dhe institucioneve arsimore në veçanti.

What is the main source of income for the population?

Farming and animal husbandry (especially goats, sheep, cattle, and horses/donkeys) are the pillars of people's livelihood in the region. 7,000 domestic animals were counted in the year 2008. The second source of income is fishing.

The Albanian part of the Micro Prespa is also used for fishing and hunting of water birds. In summer time, when water fully withdraws, a part of the wetland's surface is used for cultivating vegetables and forages or is conserved and used for pastures. Canes growing in the wetlands are used in construction and handcrafts (Panariti et al., 2008).

Cili është burimi kryesor i të ardhurave të popullsisë vendase?

Shtyllat e jetesës së njerëzve të këtij rajoni janë bujqësia dhe blegtoria (veçanërisht dhitë, delet, lopët dhe kuajt/gomerët). Në vitin 2008 u numëruan rreth 7000 kafshë shtëpiake. Burim tjetër i rëndësishëm të ardhurash për popullsinë vendase është peshkimi.

Edhe pjesa shqiptare e liqenit të Prespës së Vogël përdoret për veprimtaritë e peshkimit dhe gjuetisë së shpendëve ujqorë. Gjatë kohës së verës, me tërheqjen pothuajse të plotë të ujit të liqenit, një pjesë e mirë e këtyre tokave ligatinore përdoret për kultivimin e perimeve dhe tagjisë ose ruhet për kullotje. Kalamat që rriten në këtë mjedis përdoren në dërtim dhe për punime artizanale (Panariti et al., 2008).

Which other income opportunities are used?

The livelihood of the villages around the lake strongly depends on the well-being of the lake: Residents count on the lake as a source of their drinking water, cleaning water, fishing, irrigation, as well as for husbandry feeding and rest. Lake based activities are mainly practiced during summer time, while during winter time many men spend in migration as an additional source of income.

Many people commute to Korça or seasonally migrate. Since the establishment of Prespa National Park, nature based tourism is becoming an additional option. Other income opportunities are medicinal plants, mountain tea and mushroom collections. Beekeeping is a common activity as well.

Cilat janë mundësitë e tjera të sigurimit të të ardhurave?

Jetesa e fshatrave përreth liqenit është varet tërësisht nga mirëqenia e liqenit: Banorët përdorin ujin e liqenit për pirje, larje, ujtitje, peshkim, për të ushqimin dhe mbarështimin e kafshëve blegtorale, por edhe për të pushuar (për t'u çlodhur). Veprimtaritë që janë të lidhura pazgjidhshmërisht me liqenin kryhen gjatë kohës së verës, ndërsa gjatë dimrit shumë njerëz migrojnë për të siguruar një burim shtesë të të ardhurave.

Shumë njerëz të rajonit të Prespës janë shpërngulur në qytetin e Korçës dhe disa syresh migrojnë përkoheësisht. Duke qënë se me themelimin e Parkut Kombëtar të Prespës, po rritet përherë e më shumë mundësia e zhvillimit të turizmit natyror. Në këtë kuadër, një mundësi tjetër e sigurimit të të ardhurave është mbledhja e bimëve mjekësore, çajit të malit dhe kërpudhave. Një aktivitet tjetër i zakonshëm për këtë rajon është bletaria.

Which historical impacts affect the lakes ecosystems today?

During socialist times, the hydro-technical system of Micro Prespa was constructed. It includes pumps and canals, which brought water into the Micro Prespa Lake in winter and took water from the lake to irrigate the Korça Fields in summer. This led to an accumulation of sediments in the lake and damaged the fish spawning grounds. At the same time it has polluted the lake with agricultural chemicals. On the other hand the irrigation has reduced the lakes' level by transforming part of them into marshlands (Panariti et al., 2010). Nevertheless, during the last decade, actions have been taken, at least at the policy level, aiming to improve the situation with such important eco-regions such as the complex of the Prespa Lakes.

Cili është ndikimi historik i ekosistemeve të sotshme liqenore?

Gjatë kohës së monizmit, u ndërtua sistemi hidro-teknik i liqenit të Prespës së Vogël. Ky sistem përfshinte pompa dhe kanale, që sillnin ujë gjatë dimrit në Liqenin e Prespës së Vogël dhe merrnin ujë nga liqeni gjatë verës për të ujitur tokat e fushës së Korçës. Kjo bëri që të grumbulloheshin sedimente në liqen dhe të dëmtoheshin vendet e hedhjes së vezëve të peshkut. Në të njëjtën kohë uji i liqenit u ndot nga kimikatet bujqësore. Nga ana tjetër sistemi ujitjes bëri që të ulej niveli i këtij liqeni dhe të krijoheshin kushtet për kënetëzim (Panariti, 2008). Megjithatë, gjatë dekadës së fundit, janë ndërmarrë veprime, të paktën në nivelin politik, me qëllim përmirësimin e situatës të këtij eko-rajoni të rëndësishëm, që është pjesë përbërëse e kompleksit të Liqeneve të Prespës.

What do you know about the aquatic vegetation in PNP?

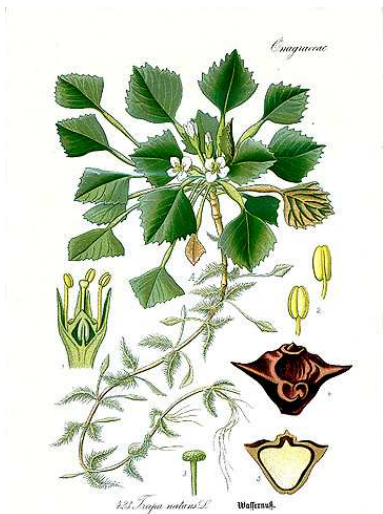
The vegetation of the lakes consists of typical elements: Reed belts, aquatic plants, and submerse plants. In shallow areas of the lakes there are still reed belts left. Typical plants are the Common reed (*Phragmites australis*), Broadleaf cattail (*Typha latifolia*) and Simplestem bur-reed (*Sparganium erectum*). The common water crowfoot (*Ranunculus aquatilis*) is widely spread. The common goat's rue (*Galega officinalis*) frequently grows at the lake shore.

Çfarë di për bimësinë ujore të PKP?

Bimësia e liqeneve përbëhet nga këta elementë tipikë: rripat e kallamave, bimët ujore notuese dhe bimësia nënujore. Në zonat e cekëta të Liqeneve ka ende rripa kallamash. Bimësia tipike e këtyre mjediseve është ajo e kallamit të zakonshëm (*Phragmites australis*), shavari gjethegjerë (*Typha latifolia*) dhe Spranga e Ngritur (*Sparganium erectum*). Zhabina e zakonshme e ujit (*Ranunculus aquatilis*) është e përhapur gjerësisht. Ndërsa bari i zakonshëm i Qerbashit (*Galega officinalis*) rritet shpesh në breg të liqenit.

What submerged plant species are growing in Prespa Lake?

The Water Chestnut (*Trapa natans*) is an endangered submerged plant species, which occurs at Great Prespa Lake at Kallamas, Gorica e Vogel, and Golomboç Bay. Other more common submerged species are Pondweed (*Potamogeton species*) and Tape Grass (*Vallisneria spiralis*).

Cilat bimë rriten në brendësi të ujërave të liqenit të Prespës së Madhe?

Një lloj bimor ujqor i rrezikuar që gjendet buzë liqenit të Prespës së Madhe, në Kallamas, në Goricë të Vogël dhe në gjirin e Gollomboçit, është gështenja e ujit (*Trapa natans*). Lloje të tjera bimore ujore të këtij rajoni janë ato të gjinisë Potamogeton apo Shiritat e barit (*Vallisneria spiralis*).

Fig. 10: Drawing by Otto Wilhelm Thome / Vizatuar nga Otto Wilhelm Thome (<http://www.classicnatureprints.com/pr.Thome%20Flora/t.trapa.natans.jpg>)

Which are the typical zones of a lake ecosystem?

A lake consists of typical zones. The

Cilat janë zonat tipike të ekosistemit liqenor?

Një liqen përbëhet nga disa zona tipike. Bregu i liqenit së bashku me llojet bimore që rriten aty njihet

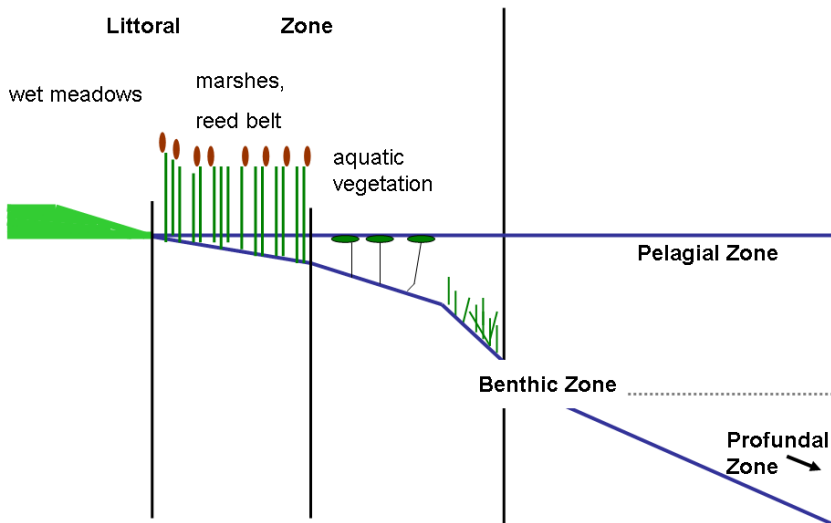

Fig. 11: Typical zones of a lake ecosystem (© Glatz) / Zonat tipike të ekosistemit liqenor.

What are typical vegetation elements of the Micro Prespa Lake?

In the last decades, the Albanian part of Micro Prespa Lake has been transformed into wetlands. Its surface varies during the year caused by natural evaporation and irrigation for agriculture.

Typical aquatic plants of the Micro Prespa are the white and the yellow Water Lilies (*Nymphaea alba* and *Nuphar lutes*). Also the Yellow Floating Heart (*Nymphaoides peltata*) is widely spread as well as the Common Water Crowfoot (*Ranunculus aquatilis*).

Fig. 12: The Water Crowfoot as typical plant of shallow water and amphibic habitats (© MJ) / Zhabina e është një nga bimët tipike të ujërave të cekta dhe të habitateve të amfibëve

Cilët janë elementët tipikë bimorë të Liqenit të Prespës së Vogël?

Në dekadat e fundit, pjesa shqiptare e liqenit të Prespës së Vogël është transformuar në një ligatinë, sipërfaqja e së cilës ndryshon gjatë vitit, falë avullimit natyrorë ose ujitjes së tokave bujqësore.

Bimët tipike ujore të Prespës së Vogël janë Zambakët e bardhë dhe të verdhë Ujorë (*Nymphaea alba* dhe *Nuphar lutea*). Të pranishme janë gjithashtu edhe Zemra e verdhë pluskuese (*Nymphaoides peltata*) apo Zhabina e zakonshme e ujit (*Ranunculus aquatilis*).

Do you know the endemic fishes of Prespa Lake?

Prespa National Park hosts a big number of endemic species. An endemic species occurs only at a defined, limited and small geographic area. Eight endemic fish species live in Prespa Lake. They were scientifically described in the year 1924 (Karaman, 1924).

A i njihni shtatë llojet endemike të peshqve të Liqenit të Prespës?

Në PKP ka një numër të madh llojesh endemikë. Një lloj quhet endemik, kur ndodhet vetëm në një vend të përcaktuar dhe të kufizuar në një zonë të vogël gjeografike. Kështu në liqenet e PKP ka disa lloje peshqish endemikë. Karaman, në vitin 1924 bëri shpjegimin shkencor të tyre.

Name / Emri	Image / Shëmbëlltyra	Conservation status / Statusi i ruajtjes
Prespa trout / Trofta e murme e Prespës (<i>Salmo truta prespensis</i>)		Endangered / I rrezikuar
Prespa barb / Mrena e Prespës (<i>Barbus prespensis</i>)		Vulnerable / I përkeqsuar
Prespa nase / Njila e Prespës (<i>Chondrostoma nasus prespensis</i>)		Vulnerable / I përkeqsuar
Prespa Roach / Skorta e Prespës (<i>Rutilus prespensis</i>)		Vulnerable / I përkeqsuar
Prespa spirling / Cironka e Prespës (<i>Alburnoides prespensis</i>)		Vulnerable / I përkeqsuar
Prespa Bleak / Gjuca e Prespës (<i>Alburnus belvica</i>)		Vulnerable / I përkeqsuar
Prespa Chub / Mëlyshi i Prespës (<i>Squalius prespensis</i>)		Least concern / Rrezik të ulët
Prespa Minnow / Grunci Prespës (<i>Pelagus prespensis</i>)		Endangered / I rrezikuar

Fig. 13: Overview on the conservation status of the endemic fish species in Prespa Lake (Society for the Protection of Prespa 2013) / Paraqitja e statusit të ruajtjes së peshqve endemikë të Liqenit të Prespës (Shoqata për Mbrojtjen e Prespës, 2013)

Why is Prespa region an important Ramsar site?

The Prespa Lakes are an important winter habitat for the palaeartic water birds. According to the census of wintering water birds in the years 1997 – 2000, around 40,000 individuals of 25 bird species winter in Prespa National Park. For example 30,000 individuals of the Eurasian Coot (*Fulica atra*) were reported in the year 1999. 2,000 individuals of Black-necked grebe (*Podiceps nigricollis*), Tufted Duck and Common Pochard (*Athya fuligula* and *Athya farina*) different teal species (*Anas platyrhynchos* and *Anas crecca*) were counted.

Fig. 14: The Prespa Lakes are an important Ramsar site (© MJ) /
Liqenet e Prespës janë zona të rëndësishme Ramsar

Pse Rajoni i Prespës është një nga zonat e rëndësishme Ramsar?

Liqenet e Prespës, gjatë dimrit shërbejnë si habitate të rëndësishme për shpendët ujorë të zonës palearktike. Sipas numërimeve të shpendëve ujorë dimërorë të viteve 1997 – 2000, në Parkun Kombëtar të Prespës dimërojnë rreth 40,000 individë të 25 llojeve. Kështu në vitin 1999 u raportuan 30,000 individë *Fulica atra* (Bajza) si dhe 2,000 individë *Podiceps nigricollis* (kredharaku gushëzi), *Athya fuligula* (Rosa laramane me çafkë) dhe *Athya ferina* (kryekuqja e mjeme), por në të njëjtën kohë u hasën edhe *Anas platyrhynchos* (Rosa e egër, i gjelbër: mashkulli; e kuqe: femra) dhe *Anas crecca* (Rosa kërre/kërrkërrja/gërxfhola).

Which are the most important water bird species of PNP?

Prespa provides shelter to over 200 species of birds, many of which belong to rare or declining populations within Europe. It contains the largest breeding colony of the vulnerable Dalmatian pelicans (*Pelecanus crispus*) in the world, a mixed colony of pelicans also with the Great white Pelican (*Pelecanus onocrotalus*) and the largest colony of Pygmy Cormorans (*Phalacrocorax pygmaeus*) in Europe. The Ferruginous Duck (*Aythya nyroca*), which feeds at night dabbling for food, is classified as “near threatened” according to the IUCN Red List.

Fig. 15: Flying pelican (© MJ) / Pelikani në fluturim

Cilët janë shpendët ujorë më të rëndësishëm të PKP?

Në Prespë janë vëzhguar rreth 200 lloje shpendësh, shumë prej të cilëve u përkasin popullatave të rralla ose atyre në rënie të Evropës. Pikërisht në këtë liqen folezohet kolonia më e madhe në botë e Pelikanit Kaçurrel (*Pelecanus crispus*) me status të përkeqësuar, e cila përziejhet me koloninë e Pelikanëve Rozë (*Pelecanus onocrotalus*) dhe me koloninë më të madhe në Evropë të Karabullakut të Vogël (*Phalacrocorax pygmaeus*). Sipas listës së kuqe të IUCN-së, rosa *Aythya nyroca* ose siç quhet në shqip Kryekuqja e Vogël ka status ruajtje: Pothuajse e Kërcënuar. Kjo rosë del natën dhe bubërron në liqenin e Prespës së Madhe.

Which other important bird species are breeding in PNP?

The Golden Eagle (*Aquila chrysaetos*) and the Asian Imperial Eagle (*Aquila helica*) were also observed in Prespa National Park. The latter is listed as “vulnerable” at the IUCN Red List because it has a small global population, and is declining globally as a result of habitat loss and degradation.

The Peregrin Falcon (*Falco peregrinus*) is one of the 53 breeding birds of Prespa National Park.

A ka shpendë të tjerë të rëndësishëm që folenizojnë në PKP?

Në PKP është vrojtuar edhe Shqiponja e Malit (*Aquila chrysaetos*) apo Shqiponja Perandorake (*Aquila heliaca*). Kjo e fundit është përfshirë në listën e IUCN-së me status: E përkeqësuar, pasi jo vetëm që ka mbetur një popullsi e vogël e saj, por është gjithmonë në rënie në nivel botëror si pasojë e humbjes dhe degradimit të habitateve.

Një prej 53 llojeve të shpendëve folenizues të PKP është edhe Kra-hëthati (*Falco peregrinus*).

Fig. 16: Dalmatian pelican (© Marko Jankovic, download from PNP on Facebook) / Pelikani Kaçurrel (© Marko Jankovic, foto e shkarkuar nga Facebook-u i PKP)

How to differentiate the two pelican Species?

The biggest Pelican species is the Dalmatian Pelican (*Pelecanus crispus*). Its weight goes up to 13 kg. It needs 1 kg of fish per day. Its feathers are silver white. It has grey legs and an orange-red throat sack. It hunts in groups and chases fish in the shallow water, where fish can be easily picked.

In contrast, the Great White Pelican (*Pelecanus onocrotalus*) has rose coloured feathers and black wing feathers. Its throat sack is yellow. It lives in huge colonies.

Nga dallojnë dy llojet e Pelikanëve nga njëri-tjetri?

Më i madhi mes tyre në përmasa është Pelikani Kaçurrel (*Pelecanus crispus*). Peshë e tij shkon deri në 13 kg. Pelikani kaçurrel ushqehet me rreth 1 kg peshq në ditë. Pendët i marrin ngjyrë të bardhë në të argjendtë. Këmbët i ka ngjyrë gri, ndërsa në gushë mbizotërojnë e kuqja dhe portokallia. Ky pelikan gjuan në grup dhe kap peshq në ujëra të cekëta (atje ku peshqit mund të zihen me më lehtësi).

Pelikani Rozë (*Pelecanus onocrotalus*) është i dallueshëm kryesisht nga ngjyra rozë e pendëve dhe nga puplat e tij të zeza në pjesën e krahëve. Në ndryshim nga Pelikani Kaçurrel, Pelikani Rozë e ka gushën të verdhë. Ky pelikan jeton në koloni shumë të mëdha.

How many breeding birds were counted in PNP?

1997 and 1999 breeding birds were observed in the Prespa Region during a scientific research project. 53 species were counted. The Common Starling (*Sturnus vulgaris*), Eurasian Linnet (*Carduelis cannabina*), *Carduelis carduelis* and Eurasian Skylark (*Alauda arvensis*) with more than 130 individuals were most frequently reported. In total 1494 individuals were counted according to Freemuth et al (2008).

Sa është numri i shpendëve folenizues në PKP?

Në kuadër të një projekti studimor shkencor janë vrojtuar dhe numëruar 53 lloje shpendësh folenizues në Rajonin e Prespës, gjatë viteve 1997-1999. Llojet me denduri më të madhe se 130 individë ishin Cërloi i Zi Pikalosh (*Sturnus vulgaris*), Kërpngrënësi ose Gardalina e Kërpit (*Carduelis cannabina*), Gardalina (*Carduelis carduelis*) dhe Lauresha (*Alauda arvensis*). Në total, janë vrojtuar 1494 individë, sipas Fremuth et al (2008).

What are the most important vegetation zones?

Besides aquatic ecosystems, there are three vegetation zones correlating with the elevation of Prespa National Park:

- The Oak Zone (600 to 1200 metres),
- the Beech Zone (1200 to 1900 metre) and
- the Alpine Zone (from 1900 metres upwards).

Cilat janë zonat më të rëndësishme të bimësisë?

Përveç ekosistemeve ujore, janë edhe tre zona të bimësisë në përputhje me lartësinë e Parkut Kombëtar të Prespës:

- Zona e Dushqeve (600– 1200 m),
- Zona e Ahut (1200 – 1900 m) dhe
- Zona Alpine (nga 1900 m e lart).

Fig. 17: Vegetation zones in Prespa National Park (© E-C-O). / Zonat e bimësisë në Parkun Kombëtar të Prespës

Which Oak species characterize the Oak Zone in PNP?

Depending on elevation, soil and exposition, there is a variety of oak species in the oak zone: Downy Oak (*Quercus pubescens*) and Turkey Oak (*Quercus cerris*) grow on fresh and deep soil. Macedonian Oak (*Quercus trojana*) you can find on dry and stony ground and the Hungarian Oak (*Quercus frainetto*) prefers sandy and sour soil. Higher elevation with cooler climate is the habitat of Sessile Oak (*Quercus petraea*).

Cilët janë Dushqet që karakterizojnë zonën e Dushqeve në PKP?

Shumëllojshmëria e dushqeve të kësaj zone ndryshon në varësi të lartësisë mbi nivelin e detit, tokës dhe ekspozicionit ndaj diellit. Kështu Bungëbuta (*Quercus pubescens*) dhe Qarri (*Quercus cerris*) rriten në tokat e reja dhe të thella. Bujgëra (*Quercus trojana*) gjendet në mjedise të thata dhe me gurë, ndërsa Shparthi (*Quercus frainetto*) parapëlqen toka ranore të lagështa dhe acide. Kurse Bunga (*Quercus petraea*) rritet në habitatet e lartësive më të mëdha, ku temperaturat janë më të ulta.

Fig. 18: Sessile Oak (© MJ) / Bunga

How to differentiate the oak species by their leaves?

The Prespa oak species can be differentiated by their characteristic leaves. Can you name them?

A: *Quercus trojana* / Bujgër

B: *Quercus petrea* / Bungë

C: *Quercus cerris* / Qarri

D: *Quercus frainetto* / Shparthi

E: *Quercus pubescens* / Bungëbutë

Si të bësh dallimin e llojeve të Dushqeve duke u nisur nga ndryshimi i gjetheve të tyre?

Llojet e Dushqeve të Prespës mund të përcaktohen nga karakteristikat e gjetheve të tyre. A mundesh ta bësh këtë lidhje?

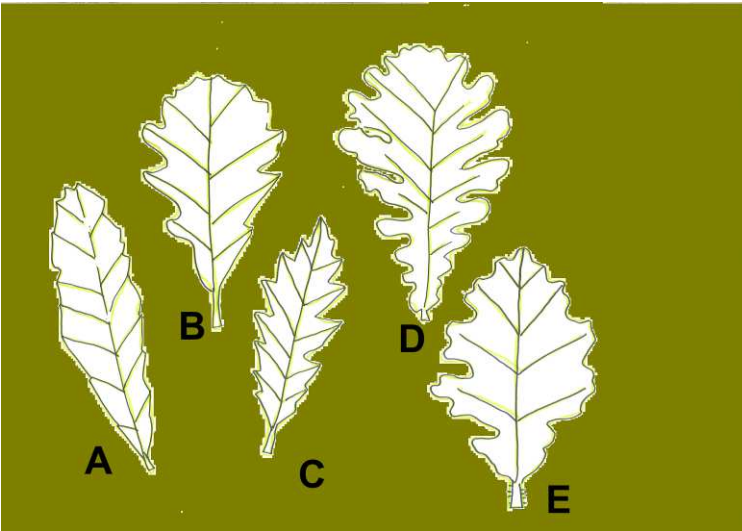

Fig. 19: Various oak species in Prespa National Park (© Glatz-Jorde) / Lloje të ndryshme dushqesh në Parkun Kombëtar të Prespës

Which other vegetation elements are important in the oak zone?

Besides the name giving oaks, there are other typical tree species composing the oak zone:

Oriental Hornbeam (*Carpinus orientalis*), Hop Hornbeam (*Ostrya carpinifolia*) and Flowering Ash (*Fraxinus ornus*) are typical tree species of the oak zone. At higher elevations, Hornbeam (*Carpinus betulus*) can be found. At dry and rocky places, which are exposed towards south, some remarkable Grecian Juniper (*Juniperus excelsa*) trees grow.

In between there are dry grasslands and pastures including some protected species like Burning Bush (*Dictamnus albus*).

Cilët janë elementët e tjerë bimorë të rëndësishëm të zonës së Dushqeve?

Përveç dushqeve, prej të cilëve kjo zonë merr edhe emrin, ka bimë të tjera tipike drunore që janë pjesë përbërëse e zonës së Dushqeve:

Shkoza e Zezë (*Carpinus orientalis*), Mëllezja (*Ostrya carpinifolia*) dhe Frashëri i Zi (*Fraxinus ornus*) janë bimë tipike drunore të zonës së Dushqeve. Shkoza e Bardhë (*Carpinus betulus*) gjendet në lartësi më të mëdha. Ndërsa në vende të thata dhe shkëmbore të kundrejtura nga jugu rritet Venja e mrekulueshme *Juniperus excelsa*.

Midis tyre ka mjaft toka të thata me bar dhe kullota, tek të cilat rriten edhe lloje të mbrojtura bimore si për shembull: Disheli (*Dictamnus albus*).

Fig. 20: The Flowering Ash (*Fraxinus ornus*) / Frashëri i Zi

What is the Phrygana or “Shiblyak”?

At degraded stages of the forest in the oak zone close to the villages there is the Phrygana or “Shiblyak” – with shrubs like Common Hawthorn (*Crataegus monogyna*), Cornelian Cherry (*Cornus mas*), Common Hazel (*Corylus avellanea*), Common Juniper (*Juniperus communis*) and Common Box (*Buxus sempervirens*). Additionally, there are shrub-like oak trees, caused by overgrazing or frequent cutting.

Çfarë është Phrygana ose “Shiblaku”?

Në zonën e dushqeve, pikërisht pranë fshatrave vërehen etapat e degraduara të pyjeve, të përfaqësuara nga Shiblaku – me tërësinë e shkurretave: Murrizi i Heldrahit (*Crataegus monogyna*), Thana (*Cornus mas*), Lajthia (*Corylus avellanea*), Dëllinja e zezë (*Juniperus communis*) dhe Bushi (*Buxus sempervirens*). Kjo gjëndje shkaktohet edhe nga shfrytëzimi i pakontrolluar apo prerja e shpeshtë e tyre.

Fig. 21: Typical degraded landscape in Prespa National Park (©MJ) / Peizazh tipik i degraduar në Parkun Kombëtar të Prespës

What are the characteristics of the vegetation of the beech zone?

The beech Zone in Prespa NP is limited to the less hot and more humid eastern slopes of Mali I Thate. Beyond beech trees there are maple trees (*Acer obtusatum* and *Acer pseudoplanatus*) and the Turkish hazel (*Corylus colurna*), which is threatened with extinction.

In between there are meadows and pastures classified as dry grasslands and semi dry grasslands with many plant species and herbs.

Cilat janë karakteristikat e bimësisë së zonës së Ahut?

Zona e ahut të PKP kufizohet nga shpatet lindore të Malit të Thatë, të cilat janë më të freskëta dhe më të lagështa. Përveç aheve gjendet edhe panja (*Acer obtusatum*), panja e malit (*Acer pseudoplanatus*) dhe Lajthia e egër (*Corylus colurna*), e cila është në rrezik zhdukje.

Midis tyre ka livadhe të thata dhe gjysëm të thata, si edhe kullota, tek të cilat rritet një shumëllojshmëri barërash dhe bimësh mjekësore.

Fig. 22: Forrest impressions and a maple tree in spring/ Pamje e pyllit dhe gjethet e një Panje në pranverë

Which plant species are those?

Mediterranean Spurge/(©MJ)
Rriell moçalesh
(*Euphorbia characias*)

Si quhen këto bimë?

Common Water-crowfoot/(©MJ)
Zhabina e Ujit
(*Ranunculus aquatilis*)

Storkbill/(©MJ)
Kamaroshja
(*Erodium* sp.)

Meadow Saxifrage/(©MJ)
Iriqëza e Livadhit
(*Saxifraga granulata*)

Star-of-Bethlehem/(©MJ)
Munikëla ombrellore
(*Ornithogalum umbellatum*)

Poets Narcissus/(©MJ)
Bathra
(*Narcissus poeticus*)

Which are typical orchids of PNP?

Cilat janë orkidetë tipike të PKP?

Which one of the pictures does not show an orchid?

Cila prej fotove përbri nuk paraqet një orkide?

The first picture does not show an orchid, but a lily. (all pictures: © MJ)

Pikërisht fotoja e parë nuk është orkide, por zambak. (të gjitha fotot: © MJ)

Which are the most prominent mammals of PNP?

Prespa Lakes have always been an important habitat for the big mammals, Wolf (*Canis lupus*), Brown Bear (*Ursus arctos*) and Wild Boar (*Sus scrofa*). Until the early 1990es, the first three were close to local extinction. Since the establishment of Prespa National Park the conservation status of the big mammals improved, which was confirmed by a data collection 1997. Also the Balkan chamois (*Rupicapra r. balcanica*) lives on the rocky slopes of "Mali i Thate".

Cilët janë gjitarët më të rëndësishëm të PKP?

Liqenet e Prespës gjithmonë kanë qënë habitat i rëndësishëm i gjitarëve të mëdhenj si Ujku (*Canis lupus*), Ariu i murmë (*Ursus arctos*) dhe Derri i egër (*Sus scrofa*). Deri në fillim të viteve 90', ujku, ariu i murmë dhe derri i egër po shkonin drejt zhdukjes. Por me themelimin e PKP u përmirësua edhe statusi i ruajtjes së gjitarëve të mëdhenj, gjë e cila u konfirmua nga të dhënat përkatëse shkencore. Në shpatet e Malit të Thatë jeton edhe Dhia e Egër (*Rupicapra r. balcanica*).

Fig. 23: The populations of the big mammals are recovering due to the national park (© MJ) / Ndikimi i Parkut Kombëtar në përmirësimin e popullatave të gjitarëve të mëdhenj (© MJ)

How many endangered mammals live in PNP?

41 mammal species occur in Prespa National Park and out of them are listed on the Red Data Book Albania according to Bego (1997). Besides the above named big mammals, some of the small species are also of nature conservation interest. A lately conducted bat monitoring demonstrated that 13 different types of bats occur in the area (Papadatou, 2011).

Sa është numri i gjitarëve të PKP që “rrezikohen” të zduken?

Sipas botimit BEGO (1997), në Parkun Kombëtar të Prespës jetojnë 41 gjitarë. Përveç gjitarëve të mëdhenj që janë përmendur më lart, ka shumë gjitarë të tjerë, të cilët edhe pse kanë përmasa më të vogla, janë mjaft të rëndësishëm përsa i takon ruajtjes së natyrës.

Nga një monitorim i kryer së fundmi në lidhje me praninë e lakuriqve të natës në PKP u zbuluan 13 lloje të ndryshme lakuriqësh nate (Papadatou, 2011).

Mammal species of nature conservation importance / Llojet e Gjitarëve me rëndësi ekologjike	Nature conservation status (according to the Red Data Book Albania, (Bego, 1997)) / Statusi i ruajtjes së këtyre llojeve (Sipas të dhënave të Librit të Kuq për Shqipërinë)
Lesser horseshoe bat / Lakuriqi i vogël hundëpatkua (<i>Rhinolophus hipposideros</i>)	Rare / I rrallë
Blasius horseshoe bat / Lakuriqi i “i blasit” hundëpatkua (<i>Rhinolophus blasii</i>)	Rare / I rrallë
Daubentons’ bat / Lakuriqi i natës i Daubentonit (<i>Myotis daubentonii</i>)	Rare / I rrallë
European otter / Vidra (<i>Lutra lutra</i>)	Vulnerable / E përkeqsuar
Roe deer / Kaprolli (<i>Capreolus capreolus</i>)	Vulnerable / E përkeqsuar
Golden Jackal / Çakalli (<i>Canis aureus</i>)	Endangered, occurrence assumed / I rrezikuar; Prania e supozuar
European badger / Baldosa (<i>Meles meles</i>)	Endangered, occurrence assumed / I rrezikuar; Prania e supozuar
Wildcat / Macja e egër (<i>Felis silvestris</i>)	Endangered, occurrence assumed / I rrezikuar; Prania e supozuar

Which are the most important reptiles of PNP?

Prespa National Park hosts fifteen reptile species, many of them rare or threatened and most of them strictly protected. The European Pond Turtle (*Emys orbicularis*) is near threatened according to the IUCN Red List, the Herman's Tortoise (*Testudo hermani*) is threatened according to the Albanian Red Data Book (Haxhiu, 1997). Six species of lizards occur in Prespa National Park, some of them are endangered such as the Blue-throated Keeled Lizard (*Algyroides nigropunctatus*) or the Erhard's Wall Lizard (*Podarcis erhardii*). There are also seven snake species.

Cilët janë zvarranikët më të rëndësishëm e PKP?

Në Parkun Kombëtar të Prespës gjenden pesëmbëdhjetë lloje zvarranikësh, shumë prej të cilëve janë lloje të rrallë ose të kërcënuar dhe shumica e tyre mbrohen rigorozisht. Kështu Breshkujca (*Emys orbicularis*) paraqitet si e kërcënuar në listën e kuqe të IUCN-së, ndërsa Breshka e Zakonshme (*Testudo hermani*) paraqitet si e kërcënuar, sipas të dhënave të Librit të Kuq shqiptar (Haxhiu, 1997). Në PKP ka gjashtë lloje zhapikësh dhe disa prej tyre "rrezikohen" të zhduken: psh. Hardhucat e gurëve (*Algyroides nigropunctatus* dhe *Podarcis erhardii*). Në këtë park ka edhe shtatë lloje gjarpërinjsh.

Fig. 24: Green Lizard (*Lacerta sp.*) (©MJ) / Zhapiku i Gjelbër (*Lacerta sp.*) (©MJ)

Which types of snake live in PNP?

Out of the seven species of snakes, the Horned Viper (*Vipera ammodytes*) is the only dangerous one because its venom can be quite toxic to humans. Some of the snake species are endangered, like the Smooth Snake (*Coronella austriaca*) or the Dahl's Whip Snake (*Coluber najadum*), which is among the smallest snakes in Europe.

Four other species of snakes occur in Prespa National Park: The Dice Snake (*Natrix tessellata*), the Grass Snake (*Natrix natrix*), the Aesculapian Snake (*Elaphe longissima*) and the Caspian Whip Snake (*Coluber jugularis*).

Fig. 25: Smooth Snake (© Marko Jankovic, download from PNP on Facebook) / Gjarpri i Butë (*Coronella austriaca*) (© Marko Jankovic, foto e shkarkuar nga Facebook-u i PKP)

Kush janë gjarpërinjtë e PKP?

Nga shtatë llojet e gjarpërinjve të PKP, vetëm njëra prej tyre është e rrezikshme: Nepërka me bri, (*Vipera ammodytes*) duke qënë se është edhe helmuese për njerëzit. Disa prej Gjarpërinjve të PKP konsiderohen të jenë lloje të rrezikuara: p.sh. Gjarpri i Butë (*Coronella austriaca*) apo Shigjeta e Hollë (*Coluber najadum*), që është një nga gjarpërinjtë më të vegjël në Europë.

Në PKP ka edhe katër lloje të tjerë të gjarpërinjve: Bollujësa e Vogël apo Gjarpri i ujit (*Natrix tessellata*), Bollujca (*Natrix natrix*), Brevja (*Elaphe longissima*) dhe Shigjetulla (*Coluber jugularis*).

How do Herman's Tortoise live?

Herman's Tortoise (*Testudo hermani*) is an interesting reptile of Prespa National Park. It is threatened (Status T) according to the Albanian Red Data Book (Haxhiu, 1997) As haematocryal animal, they need the sun in the morning to warm their bodies. Then they roam about the meadows in search for food, which is strictly vegetarian. As soon as the sun becomes too hot, they return to their hiding places. Tortoises possess a good sense of direction, time, the position of the sun, the magnetic lines of the earth, and for landmarks. In the late afternoon, they leave their shelters again and return to feeding. In winter, they hibernate buried in a bed of dead leaves. Though they look rather peaceful, the males can aggressively ram each other – during courtship or while defending their breed.

Si jeton Breshka e Zakonshme?

Një nga zvarranikët më të vecantë të PKP është pikërisht Breshka e Zakonshme (*Testudo hermani*). Sipas Librit të Kuq të Shqipërisë është lloji i rrezikuar. Duke qene se janë kafshe heteroterme, ato kanë nevojë për rrezet e diellit në mëngjes, në mënyrë që të rrisin temperaturën e trupit. Pastaj fillojnë të ecin dhe e kalojnë ditën në kërkim të ushqimit, i cili është vegjetarian. Kur dita bëhet shumë e nxehtë këto breshka fshihen ku të mundin. Breshkat e Zakonshme zoterojnë sensing e drejtimin, të kohës, pozicionit të diellit, vijave manjetike të tokës dhe dallojnë shenjat e vecanta të mjedisit. Në muzg ata vazhdojnë të ushqehen. Ndersa gjatë dimrit këto breshka bien në gjumë letargjik, të mbuluara nga gjethet e rena. Edhe pse në dukje janë kafshe shumë paqesore, mund të shihen edhe veprime agresive, të cilat ndodhin midis meshkujve që ndeshen për çiftim.

The eggs are incubated for around 90 days and, like many reptiles, the temperature at which the eggs are incubated determines the hatchlings sex. At 26 degrees Celsius, only males will be produced, while at 30 degrees Celsius, all the hatchlings will be female.

What are the main factors threatening tortoises?

Until the age of six or eight, when the hard shell becomes fully developed, the young tortoises are very vulnerable to predators, and may fall prey to rats, badgers, magpies, foxes, wild boar and many other animals. If they survive these threats, Hermann's tortoises have a life expectancy of around 30 years.

Kohezgatja e inkubacionit te vezeve te Breshkes se Zakonshme shkon deri ne 90 dite. Dihet se percaktimin e seksit te pasardhesve te reptileve, rol kyc luan temperature e inkubimit te vezeve. Keshtu, ne temperaturen 26 grade Celcius, lindin vetem meshkuj. Kurse ne temperature 30 grade Celcius do te lindin vetem femra.

Cilet jane faktoret kryesore te kercenimit te breshkave?

Breshkat e Zakonshme jetojne deri ne 30 vjet, vetem nese kur jane te vogla (deri ne 6 ose 8 vjec) dhe kur ndodh procesi i zhvillimit/forcimit te guaskes se tyre ato arrijne t'i mbijetojne minjve, lepujve, dhelprave, derrave te eger dhe shume kafsheve te tjera predatore.

Fig. 26: The Herman's Tortoise (@MJ) / Breshka e Zakonshme

Which are typical amphibians of PNP?

Ten species of amphibians live in Prespa National Park. The well-known Fire Salamander (*Salamandra salamandra*) can be found in oak forests. The great Crested Newt (*Triturus cristatus*) and the Smooth Newt (*Triturus vulgaris*) are widely spread. The Common Toad (*Bufo bufo*), the Green Toad (*Bufo viridis*) and the Yellow-bellied Toad (*Bombina variegata*) can be distinguished easily by their typical call. Also four types of frogs occur in Prespa National Park.

Cilet jane amfibet tipike te PKP?

Ne PKP jetojne dhjetë lloje amfibësh. Keshtu, ne pyjet e dushkut haset E Bukura e Dheut (*Salamandra salamandra*). Shume te perhapura jane edhe Tritoni i Madh (*Triturus cristatus*), apo Tritoni i rëndomtë (*Triturus vulgaris*). Kurse Bllackelopa (*Bufo bufo*), Zhaba e Gjelber (*Bufo viridis*) dhe Bretkoca Barkverdhe (*Bombina variegata*) mund të dallohen lehtësisht nga zhurma e tyre tipike. Pike-riht ne kete Park kombetar jane edhe kater bretkoca te tjera.

Fig. 27: Green Toad (*Bufo viridis*) (@Marko Jankovic, download from PNP on Facebook) / Zhaba e Gjelbër (*Bufo viridis*) (@Marko Jankovic, shkarkuar nga Facebook-u i PKP)

Which are the four frog species of PNP?

In Prespa National Park you can find the European Tree Frog (*Hyla arborea*) which lives in open, well-illuminated forests. The Agile Frog (*Rana dalmatina*) prefers light deciduous mixed forests with a lot of water as habitat. The Greek Stream Frog (*Rana graeca*) prefers temperate forests and grasslands. The Balkan Marsh Frog (*Rana balcanica*) is largely an aquatic species of Albania and Greece.

Sa lloje bretkocash ka PKP?

Ne pyjet e hapura dhe me drite te parkut gjendet Bretkoca e Pemeve (*Hyla arborea*). Bretkoca Kercimtare (*Rana Dalmatina*) preferon pyje të përziera gjethore të pasura me uje. Bretkoca Greke (*Rana graeca*) parapëlqen pyjet dhe kullotat e buta. Ndersa Bretkoca Ballkanike (*Rana balcanica*) është mjaft e përhapur në Shqipëri dhe Greqi.

Fig. 28: Balkan Water Frog (*Rana balcanica*) (©MJ) /
Bretkoca Ballkanike (*Rana balcanica*) (©MJ)

What are the main dangers for the PNP?

- Overfishing and unsustainable fishing methods;
- Illegal cutting;
- Overgrazing especially of the forest (16,000 grazing animals were in the area before the establishment of the national park; now there are 7,000 left).
- Illegal hunting leads to an extinction of the predators wolf and bear, but also of boars;
- Cutting timber for firewood (local use and export);
- Construction of military infrastructure;

Fig. 29: Erosion is the consequence of cutting and overgrazing (©MJ) / Erozioni i shkaktuar nga prerjet e drurëve dhe nga mbikullotja (©MJ)

Cilat janë rreziqet më të mëdha për PKP?

- Mbipeshkimi dhe metodat jo të qëndrueshme të peshkimit;
- Prerjet e paligjshme;
- Mbikullotja e pyjeve (Para themelimit të parkut kishte 16 000 kafshë kullotëse kurse sot ka 7000 të tilla);
- Gjuetia e paligjshme – Zhdukja e predatorëve: ujku dhe ariu, por edhe derri i egër;
- Shfrytëzimi i lëndës drusore për dru zjarri (përdorim vendas dhe eksport);
- Ndërtimet e infrastrukturës ushtarake;

What is the reason for illegal cutting?

The forest has always been a resource for the local community and the rural culture. The timber is needed for different purposes such as for firewood or for the construction of fences. Tree leaves, especially oak leaves, are fed to goats. Through excessive cutting the vegetation cannot recover and the typical coppice covers a big share of the forest. Many of the trees do not reach their natural size but stay deformed.

Kush është arsyeja e prerjes pa lejë të druve?

Dihet që Pyjet kane qenë gjithmonë pasuria e komunitetit vendas dhe pjesë e kulturës rurale. Drutë janë të nevojshëm për qëllime të ndryshme të tilla si ngrohje apo për ndërtimin e gardheve. Nga gjethet e drurëve, sidomos nga ato të dushqeve, nxirret tagjia për dhitë. Fale prerjeve të shumta, bimësia e dëmtuar e merr veten me vështirësi duke bërë që korijet tipike të mbulojnë një pjesë të madhe të pyllit. Shumica e drurëve nuk e arrijnë madhësinë natyrore.

Fig. 30: Old tree with cutted branches / Dru i vjetër dhe degët e tij të prera

Fig. 31: Wood is needed for many purposes (© MJ) / Drutë përdoren për qëllime të ndryshme

Do you know a local animal breed?

The Monitoring Institute for Rare Breeds and Seeds in Europe lists in the Atlas of Rare Breeds and Varieties of the Balkan (Kugler 2009) the goat breed Capore e Liqenasit. The local name is "Rraca e Liqenasit". It is officially recognised as an old breed, the distribution is limited to the Prespa region. The population size is around 3,500 to 4,000.

Fig. 32: Old breeds such as the "Capore e Liqenasit" can be found in PNP (Source: Kugler 2009) / Racat e vjetra si "Cjapët e Liqenasit" gjenden në PKP (Burimi: Kugler 2009)

Kafshë të racës vendase?

Instituti i Monitorimit të racave dhe farërave të rralla të Europës ka listuar në Atlasin e racave dhe varieteteve të rralla të Ballkanit (Kugler 2009), edhe racën e Cjapit të Liqenasit. Emri lokal është "Rraca e Liqenasit". Kjo racë është e njohur zyrtarisht si një racë e vjetër, shpërndarja e se cilës është e kufizuar vetëm në rajonin e Prespës. Madhësia e popullsisë është rreth 3,500-4,000.

What local specialities would you recommend?

Typical food

- Traditional Fish dishes: Fish casserole, bacon fish, rice casserole with bacon fish, meat and vegetable casseroles.
- Dough dishes: Salty pies, Pies, Pancakes.
- Dairy products: Cheese, Curd, Butter, Yogurt, Buttermilk.
- Canned fruits and vegetables: Jam, Marmalade

Typical drink

Wine, "Raki" (from grapes, plumps and cornel fruits), different liquors;

Local products as souvenir:

Mushrooms, wheat, maize, barley, beans, potato, dry fish, honey, raspberry, mountain tea (cultivated), etc.

Specialitetet e zones

Ushqimet tipike

- Gatime tradicionale Peshku (Tavë Peshku, Peshk pastërma, Tavë orizi me peshk pastërma).
- Gatime dhe tava të ndryshme me Zarzavate dhe mish.
- Gatime me brumra; Byrreqe të ndryshme, Lakrorë me dy pete, Petulla të fshira,
- Përgatitje Bulmeti; Djathë, Kackavall, Gjizë, Gjalpë, Kos, Dhalle.
- Konseva të ndryshme frutash, perimesh, Reçelëra, Marmallatë

Pijet tipike

Vera, Rakia (Rushi, Kumbulle, Thane), Likerna të ndryshme etj.

Produkte lokale në vend të suvenireve

Kerpudha, Grure, Miser, Elb, Fasule, Patate, Peshk i thatë, Mjalte, Mjedër Çaj Mali i kultivuar, etj.

Fig. 33: Picnic with Prespa NP staff

Which are the most common edible plants of the Prespa forest?

Cultivated plants:

Paprika, Tomato, Cucumber, Lettuce, Onion, Leek, Pumpkin, Carrot, Melon, Watermelon, Okra, Beans, Potato, Wheat, Maize, Apple, Cherry, Pear, Peach, Quince, Mulberry (Morus), and Pergola (Vineyard).

Wild plants:

Wild apple (*Malus*), "Gorica", and "Murizi" fruit.

Bimët e ngrënëshme

Bimet e kultivuara:

Speci, Domatja, Kastravec, Marule, Qepë, Presh, Kungull, Karrotë, Pjepër, Imonik, Bamje, Fasule, Patate, Grurë, Misër, Mollë, Qersh, Dardha, Pjeshka, Ftua, Mana, Rrush.

Ne gjendje te Eger

Mollçinka e egër, Gorica, Kokra murizi.

Which medical plants are commonly used?

Cilat janë bimët mjekësore që përdoren më tepër?

Mountain Tea used as tisanes/ Çaji i Malit (*Sideritis raeseri*)

Dog Rose used as tea and antioxidants/ Trëndafili i Eger (*Rosa canina*)

Red Juniper used as skin treatment/ Dëllinja e Kuqe (*Juniperus oxycedrus*)

Thyme used as infusion against coughs and bronchitis / *Zhumbrica* (*Thymus spec.*)

Common St.-John's Wort used for wound healing or as antidepressant / Lule Basani (*Hypericum perforatum*)

Clary Sage used against cramping and insomnia/ Lule Shëngjini (*Salvia salarea L.*)

Small-leaved Limes flowers are used as tea against cold, fever and flu/ Lule Bliiri (*Tilia cordata*)

Wild Strawberry used as herbal tea against digestion problems / Luleshtrydhe (*Fragaria vesca*)

Whitethorn used as treatment of cardiac insufficiency / Lule dhe flete Murizi (*Crataegus sub.sp*)

Chamomile used as tea against inflammation / Lule Kamomili (*Matricaria chamomilla*), and others.

What are the most important sight seeing places of the region?

Nature Monuments:

- Caves along the lake
- Kallamas Juniper
- Diellas Oak
- Maligradi Island
- Spilje Stones (Lesser Prespa)
- Treni Cave

Cultural monuments and worship objects:

- Saint Peter Church (at Maligradi Island);
- The Monastery and Saint Marena (Kallamas);
- Eremit churches placed at rock formations (Gollomboç and Kallamas);
- Archaeological excavations at Kallamas village (8,000 years old settlements)

Cilat janë vëndet më turistike në zonën e Prespës?

Monumente Natyre:

- Zgavrat përgjatë liqenit;
- Venjat e Kallamasit;
- Dushqet e Diellasit;
- Ishulli i Maligradit;
- Guret e Spiljes (P.Vogel);
- Shpella e Trenit.

Monumentet Kulturore dhe objektet e Kultit:

- Kisha e shen Pjetrit (ishulli i Maligradit);
- Manastiri dhe Kisha e shen Marenes (Kallamas);
- Kishat Eremite të ndertuara në shkemb (Gollomboc dhe Kallamas); Germimet Arkeologjike në fshatin Kallamas (Banime të hershme 8,000 vjeçare)

What are the most interesting landscapes of the region?

- Ivani's Mountain
- Todorica's Pass
- Top of "Biglla"
- Gollomboci's Antenes
- Top of "Orliveri" at Kallamas
- Cercko-Veljopole (G.Madhe)
- Caves and craggy rocks along the lake shore of Gollomboc-Liqenas and Kallamas-Macedonian Border.

Cilat jane peizazhet me tërheqëse të rajonit?

- Mali i Ivanit;
- Qafa e Todoricës;
- Maja e Bigllës;
- Antenat e Gollomboçit;
- Maja e Orliverit në Kallamas;
- Cercko-Veljopole (G.Madhe);
- Shpella dhe shkëmbinj të gërryer përgjate bregut të Liqenit në pjesët Gollomboç-Liqenas dhe Kallamas-Kufiri Maqedonas.

Legal Framework of PNP

Kuadri Ligjor i PKP

Fig. 34: Planning boundaries (© MJ) / Planifikimi i kufijve (© MJ)

Fig. 35: Map of the Balkan Green Belt / Harta e Brezit të Gjelbër të Ballkanit
 (http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/be/EuGB_sol_id_labels_web.png/220px-EuGB_solid_labels_web.png)

What is the Balkan Green Belt?

The Balkan Green Belt is part of the European Green Belt initiative run-

ning for ca. 12,500 km and touching 24 countries. Its vision is to create

the backbone of an ecological network that spans from the Barents to the Black sea across the former “iron curtain”. It includes some of the most important habitats for biodiversity and almost all distinct biogeographical regions in Europe. It symbolizes the global effort for joint cross border activities in nature conservation and sustainable development.

Çfarë është Brezi i Gjelbër i Ballkanit

Brezi i Gjelbër i Ballkanit është pjesë e nismës së Brezit të Gjelbër të Evropës, i cili kalon nëpërmjet 24 shteteve duke përkrahur një distancë prej 12,500 km. Vizioni i kësaj nisme është krijimi i shiritit ekologjik i cili fillon nga Deti i Barenteve, në kufirin midis Norvegjisë dhe Finlandes dhe që më pas përshkon të gjithë vijën e “perdhës së hekurit”, duke përfshirë disa prej habitateve më të rëndësishme të biodiversitetit dhe të rajoneve biogjeografike të Evropës. Kjo nismë simbolizon gjithashtu përpjekjet botërore për ndërmarrjen e veprimtarive të përbashkëta ndërkufitare në drejtim të mbrojtjes së natyrës dhe zhvillimit të qëndrueshëm.

What is the aim of PNP?

The aim of Prespa National Park is the conservation of the sensible terrestrial and aquatic ecosystems with its endemic species and the restoration of the vegetation and the fauna. The park represents a development park, seeking to mitigate ecological degradation of the forest and to restore its ecosystems.

What is the mission statement of PNP administration?

Following mission statement was agreed by the participants of a management planning workshop:

“To conserve biodiversity and to foster sustainable development for and with the people of Prespa National Park and to strengthen transboundary co-operation”.

Kush është qëllimi i PKP?

Qëllimi i PKP është ruajtja e ekosistemeve të ndjeshme ujore dhe tokësore së bashku me llojet endemike duke rimëkëmbur florën dhe faunën. Parku Kombëtar i Prespës përfaqëson një park në zhvillim, i cili nga njëra anë përpiqet të zvogëlojë degradimin ekologjik të pyjeve dhe nga ana tjetër të ndihmojë në përmirësimin e ekosistemeve.

Kush është deklarata e Misionit e administratës së PKP?

Deklarata e mëposhtme u formulua gjatë një workshopi për planin e menaxhimit:

“Ruajtja dhe mbrojtja e biodiversitetit dhe nxitja e zhvillimit të qëndrueshem për dhe me banorët e PK Prespa dhe forcimi i bashkëpunimit ndërkufitar”.

Fig. 36: Logo of UNESCO's MaB Programme / Programi MaB i UNESCO-s

What is a biosphere reserve?

Biosphere reserves are sites established by countries and recognized under UNESCO's Man and the Biosphere (MAB) Programme to promote sustainable development based on local community efforts and sound science.

As places that seek to reconcile conservation of biological and cultural diversity and economic and social development through partnerships between people and nature, they are ideal to test and demonstrate innovative approaches to sustainable development from local to international scales. There are currently 610 biosphere reserves in 117 countries, including twelve transboundary sites.

Çfarë është Rezerva e Biosferës?

Rezervat e Biosferës janë ato vende të vetëshpallura nga shtete të caktuara dhe të bëra të njohura ndërkombëtarisht nga UNESCO-ja nëpërmjet programit Njeriu dhe Biosfera (MAB). Ky program i ndihmon këto Rezerva të Biosferës që përpjekjet e komuniteteve lokale të tyre dhe të dhënat shkencore të ndërthuren brenda kuadrit të zhvillimit të qëndrueshëm.

Duke qënë se vizioni i këtyre zonave është ruajtja e shumëllojshmërisë biologjike dhe kulturore dhe zhvillimi ekonomik dhe social nëpërmjet shfrytëzimit të natyrës nga ana e njeriut, atëhere, në këtë mënyrë, Rezervave të Biosferës u jepet rasti të tregojnë përqsjet më të reja të zhvillimit të qëndrueshëm në shkallë lokale dhe ndërkombëtare. Së fundmi janë shpallur rreth 610 Rezerva të Biosferës në 117 vende të botës, nga të cilat, vetëm 12 prej tyre janë Rezerva Ndërkufitare të Biosferës.

How is the administration of PNP organized?

The proposed structure for the future management consists of a management board, which advises the Chief, who is the leader of a team consisting of business administration and park specialists.

Si është e organizuar administrata e PKP?

Struktura që propozohet për administratën e ardhshme të PKP ka Komitetin e Menaxhimit, i cili këshillon Përgjegjës të Administratës, i cili nga ana e vet drejton ekipin që përbëhet nga administratori financiar dhe specialistët e tjerë të parkut.

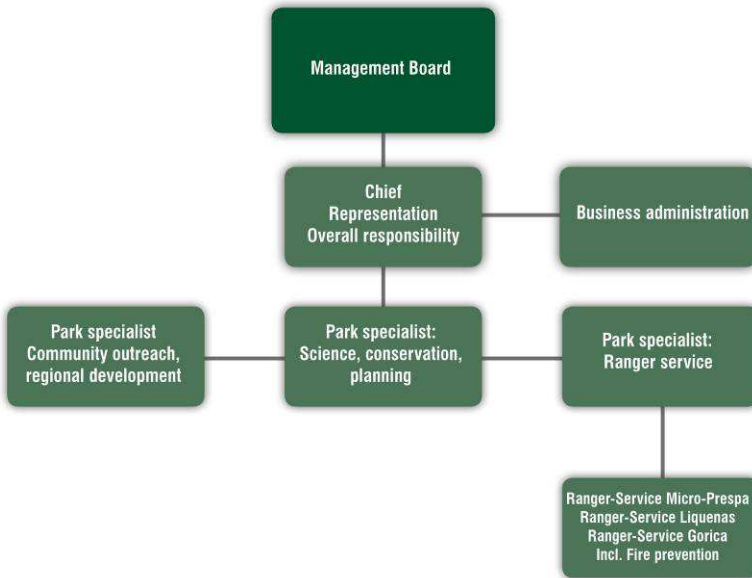

Fig. 37: Overview on the administrative structure of PNP /
Struktura e administratës së PKP

What different park specialists does PNP need?

For an effective organisation Prespa National Park needs park specialists for

- Community outreach and regional development;
- Science, conservation and planning;
- Ranger service inclusive fire prevention with bases at Micro Prespa, Liqenas and Gorica.

Për cilët specialistë ka nevojë PKP?

Në mënyrë që organizimi i PKP të jetë sa më efektiv është e nevojshme ndihma e specialistëve për:

- Komunikimin me banorët dhe zhvillimin rajonal;
- Shkencën, ruajtjen e natyrës dhe planifikimin;
- Shërbimin e inspektorëve që të përfshijë edhe shuarjen e zjarreve me qendra në Prespë të Vogël, Liqenas dhe Goricë.

Fig. 38: Staff of PNP (©MJ) / Staf i PKP (©MJ)

Which laws determine the legal frame of the PNP?

- 1) Law No. 8906, 6th of June 2002, on protected areas regulates the announcement, protection, administration, the management and the sustainable use of protected areas. Article 23 of this law regulates the administration of the protected area.
- 2) The DCM No. 266 “For The administrated offices of the protected areas”, 24th of April 2003, regulates the administration of the protected areas.
- 3) Law No. 9385 “For forests and forestry service”, 4th of May 2005, fixes rules for duties, rights and responsibilities for the protection, administration and use of the national forest.

Cilat ligje përcaktojnë kuadrin ligjor të PKP?

- 1) Ligji Nr. 8906 i Qershorit 2002 për Zonat e Mbrojtura ka për objekt shpalljen, mbrojtjen, administrimin, menaxhimin dhe përdorimin e qëndrueshëm të zonave të mbrojtura. Ndërsa neni 23 i këtij ligji është pikërisht për Administratën e Zonave të Mbrojtura.
- 2) VKM Nr. 266, datë 24 Prill 2003, “Për administratat e zonave të mbrojtura” shpjegon detyrat dhe shërbimet e këtyre administratave.
- 3) Ligji Nr. 9385, datë 4 Maj 2005, “Për pyjet dhe shërbimin pyjor” vendos rregullat për detyrimet, të drejtat dhe përgjegjësitë e ruajtjes, administrimit dhe përdorimit të pyjeve kombëtare.

What are the main duties of the administration office of the protected areas?

DCM no. 266 lists a number of duties for the administration office. They are

- Administration of the protected area, implementation of the management plan, monitoring and annual reporting to the ministry;
- Protection of the protected area and determination of fines in case of violations;
- Effective use of the funds for the maintenance of the protected area.

*Fig. 39: Administration office of PNP (©MJ)
/ Qendra e administratës së PKP (©MJ)*

Cilat janë detyrimet kryesore të administratave të Zonave të Mbrojtura?

VKM nr. 266 përmbledh detyrimet dhe shërbimet e administratave të zonave të mbrojtura, disa prej të cilave janë:

- Administrimi i zonave të mbrojtura, zbatimi i planit të menaxhimit, monitorimi dhe raportimi vjetor në ministri;
- Ruajtja e zonës së mbrojtur, gjobitja në rastet e kundravajtjeve;
- Përdorimi me frytshmëri i fondeve për mirëmbajtjen e zonës së mbrojtur.

Which duties of the administration office address visitors and the local population?

DCM no. 266 lists additional duties for the administration office addressing other stakeholders:

- Users and visitors control: collection of tariffs for uses;
- Cooperation with various stakeholders with the aim of preserving the area and its biodiversity. Specialized institutes and department chairs for data collection, monitoring, and publishing of the data, scientific research institutions, environmental NGOs and the community;
- Organisation of awareness activities.

Cilat janë detyrimet e administratës së Zonës së Mbrojtur, të cilat i adresohen vizitorëve dhe popullsisë lokale?

VKM- ja nr. 266 përmbledh detyrimet shtesë të administratës që kanë lidhje me aktorët e tjerë:

- Kontrolli i vizitorëve dhe përdoruesve; mbledhja e tarifave për përdoruesit;
- Bashkëpunimi me aktorë të ndryshëm duke pasur për qëllim ruajtjen e biodiversitetit të zonës: me institute dhe katedra të specializuara në mbledhjen e të dhënave, kryerjen e monitorimeve dhe publikimin e përfundimeve apo me institucionet të tjera kërkimore shkencore, OJQ-të mjedisore apo edhe me vetë komunitetet;
- Mbarëvajtja e veprimtarive që synojnë në rritjen e vetëdijes.

Which services should the office administration provide?

DCM no. 266 also lists services, the administration office is supposed to provide:

- Formulation of regulations for the administration and protection of the area and local regulations for the protection of the forest and medicinal plants;
- Contact of users of all kinds;
- Organisation of environmental events next to regional activities;
- Implementation of the necessary infrastructure for the use of protected areas;
- Collection of regional environmental data;
- Annual report on the state of the protected area.

Cilat janë shërbimet që duhet të kryejë administrata?

VKM-ja nr. 226 përmbledh gjithashtu edhe shërbimet që duhet të kryejë administrata:

- Documentation of activities, investments, scientific research carried out in the region;
- Harton rregulloren për administrimin dhe ruajtjen e zonës dhe rregulloret vendore për peshkimin, për gjuetinë, për mbrojtjen e pyjeve, kullotave dhe bimëve mjekësore;
- Kontakton përdoruesit e të gjitha llojeve;
- bashkërendon festimin e ditëve dhe ndodhive mjedisore që lidhen me zonën;
- Zbaton infrastrukturën e domosdoshme për përdorimin e zonave të mbrojtura;
- ndërton skedar rajonal mjedisor, si pjesë e skedarit kombëtar;
- publikon çdo vit të dhënat për gjendjen e zonës;
- dokumenton veprimtaritë, investimet, kërkimet shkencore të kryera në zonë.

Which activities are definitely forbidden in a national park?

Article 6 of Law No. 8906, on protected areas clarifies activities, which are illegal in a national park

- Intensive land use (e.g. Monoculture forest planting) and construction of infrastructure;
- Extraction of minerals, stones, peat (only gravel for maintenance of the park is allowed);
- Pollution with waste; using chemicals for washing the roads;
- Distribution of non-native animals and plants;
- Intensive reproduction of hunting animals and hunting with poisoned food;
- Making fires outside certain places and points;
- Driving outside the designated routes; organization of racing;
- Massive sports and tourism.

Cilat veprimtari ndalohen të kryhen në një PKP?

Neni 6 i Ligjit Nr. 8906, mbi zonat e mbrojtura bën sqarimin për veprimtaritë e paligjshme në një Park Kombëtar:

- Shfrytëzimi intensiv i tokës (psh. Mbajllja e pyjeve monokulturë) dhe ndërtimi i infrastrukturës.
- Nxjerrja e mineraleve, gurëve, torfave me përjashtim të gurëve dhe rërës për mirëmbajtjen e parkut.
- Ndotja me anë të mbeturinave; larja dhe spërkatja e rrugëve me kimikate.
- shpërndarja e kafshëve dhe e bimëve jovendase.
- riprodhimi intensiv i kafshëve të gjahut dhe gjuetia me ushqime të helmua;
- ndezja e zjarreve jashtë vendeve e pikave të caktuara;
- lëvizja e mjeteve të transportit jashtë rrugëve të caktuara; organizimi i garave me automjete e motoçikleta.
- veprimtaritë masive sportive dhe turistike.

What activities are allowed with an environmental permit only?

Some activities can be conducted after receiving an environmental permit according to Law No. 8906 on protected areas:

- The change of natural state of water reserves, springs, lakes and wetland systems.
- The establishment and operation of facilities for military and defense purposes.
- Research and monitoring programmes (ecological, paleontological and archeological).
- Temporal usage or storage of agrochemical substances.
- Other activities that are not expressly prohibited.

tarive është e lejueshme vetëm nëse janë të pajisura me lejet përkatëse mjedisore:

- Ndryshimi i gjendjes natyrore të rezervave ujore, burimeve, liqeneve dhe sistemeve të zonave të lagura;
- Ngritja dhe funksionimi i objekteve për qëllime ushtarake dhe mbrojtjeje;
- Programe kërkimore-shkencore dhe monitoruese;
- Veprimtaritë kërkimore shkencore, arkeologjike, paleontologjike dhe për mbartjen e gjetjeve të tilla;
- Përdorimi ose magazinimi i përkohshëm i agrokimikateve;
- Veprimtari të tjera që nuk ndalohen shprehimisht nga pika 2 e këtij neni.

Cilat veprimtari lejohen të kryhen vetëm nëse janë të pajisura me leje mjedisore?

Sipas ligjit Nr. 8906 të Zonave të Mbrojtura, kryerja e disa veprim-

Which activities can be approved by the national park administration?

Law No. 8906 on protected areas regulates activities the park administration can approve

- Grazing and construction of small or temporal facilities for animal maintenance;
- Placement of tents, tables of information, advertising, signs and posters;
- Sailing with boats, canoes and other navigation tools;
- Non-military flights with helicopters, balloons, delta planes, etc;
- Movement and parking of vehicles outside the road and designated places;
- Mountain climbing, skiing, camping and fire flashing out of certain points;
- Collection of plants, fruits, seeds and fungi;
- Application of seasonal touristic activities that do not require final occupancy of the land.

Cilat janë veprimtaritë që mund të miratojë administrata e Parkut Kombëtar?

Ligji Nr. 8906 mbi zonat e mbrojtura ka për objekt veprimtaritë që mund të miratojë administrata e parkut kombëtar:

- Kullotjen dhe ngritjen e objekteve të lehta ose të përkohshme për mbajtjen e kafshëve;
- Vendosjen e stendave, tabelave të të dhënave, reklamave, shenjave dhe posterave;
- Vozitjen me barka, kanoe dhe mjete të tjera lundrimi;
- Fluturime joushtarake me helikopterë, balona, deltaplane etj;
- Lëvizje dhe parkim automjetesh jashtë rrugëve dhe vendeve të caktuara;
- Ngjitje alpine, ski, kampingje dhe ndezje zjarri jashtë pikave të caktuara;
- Mbledhje bimësh, frutash, farash e kërpudhash;
- Ushtrim veprimtarish të strukturave turistike sezonale që nuk kërkojnë zënie përfundimtare të tokës.

Which law regulates the use of national forest land?

The Law No 9385, 4th of May 2005 “For forests and forest service” as amended establishes common rules for the protection, administration, management and use of the national forest fund, forest land and their natural and biological resources. It also regulates the supportive, social and eco-touristic activities in the national forest and the use of non-forest resources.

Cili ligj ka për objekt përdorimin e tokës së pyjeve shtetërorë?

Ligji Nr. 9385, i datës 4 Maj 2005 “Për pyjet dhe shërbimin pyjor”, i amenduar, përcakton rregullat e njëjta për ruajtjen, administrimin, menaxhimin dhe përdorimin e fondit pyjor shtetëror dhe të tokave pyjore së bashku me burimet biologjike dhe natyrore të tyre. Ky ligj rregullon edhe veprimtaritë mbrojtëse, shoqërore, ekoturistike dhe ekonomike që zhvillohen në fondin pyjor kombëtar dhe në burimet e tjera pyjore e jopyjore.

What principles are the base for the activities in the national forest?

Reflected in the strategy and policy development for forest and pasture sectors the principles of sustainable and multifunctional breeding are the base for the national forest use.

Cilat janë parimet që përbëjnë bazën e veprimtarive në pyjet shtetërore?

Parimet e mbarështimit të qëndrueshëm e shumëfunksional, të pasqyruara në strategjinë dhe politikat e zhvillimit të sektorit të pyjeve e kullotave, si dhe skemën e organizimit e të funksionimit të administratës së Shërbimit Pyjor Shqiptar, marrëdhëniet juridike, përgjegjësitë dhe detyrat e tij, për krijimin e një shërbimi pyjor të qëndrueshëm dhe profesional.

What is the main function of the Forest police?

The Forest police controls the implementation of the legal provisions and regulations applicable to forests, pastures, protected areas, wild flora and fauna, hunting activities and all other activities, which take place in the national forest fund, organized from public, private entities, legal and physical and proposes the removal of licenses in case operating entities do not follow the regulations.

Cilat janë funksionet kryesore të Policisë Pyjore?

Policia Pyjore kontrollon zbatimin e dispozitave ligjore dhe të akteve nënligjore në fuqi për pyjet, kullotat, zonat e mbrojtura, florën e faunën e egër, veprimtarinë e gjuetisë dhe veprimtaritë e tjera që zhvillohen në fondin pyjor kombëtar nga subjektet private e publike, juridike e fizike, si dhe propozon heqjen e licencave kur subjektet veprojnë në kundërshtim me këto dispozita.

What other tasks do the Forest Police have?

- For example, it prevents, detects and fights damage and degradation of forest land or violation towards the forest fund and natural environment.
- It is in charge of organizing fire prevention and control.
- It prevents and takes action in cases of exploitation and trade of illegal timber, forest and non-forest products and also controls collecting activities.
- It oversees the implementation of projects and works in forests and on pastures, hunting reserves and protected areas and terminates all activities, which are not in accordance with the contracts.

Çfarë detyrime të tjera ka Policia Pyjore?

- Për shembull, Policia Pyjore parandalon, zbulon dhe lufton dëmtimin, pushtimin, shpërdorimin, tjetërsimin, shkretimin dhe degradimin e pyjeve e të tokës pyjore, cenimin nga ndërhyrjet e pakontrolluara në fondin pyjor dhe në mjedisin natyror.
- organizon punën për parandalimin dhe shuarjen e zjarreve.
- parandalon dhe merr masa në rastet e shfrytëzimit dhe të tregtimit të paligjshëm të materialit drusor, të prodhimeve pyjore e jo pyjore dhe kontrollon veprimtaritë e subjekteve që grumbullojnë, përpunojnë dhe tregtojnë prodhimet e përfutuara nga shfrytëzimi i pyjeve.
- kontrollon zbatimin e punimeve që kryhen sipas projekteve në pyje, kullota, rezervate të gjuetisë dhe zona të mbrojtura dhe ndërpret të gjitha punimet, që nuk janë në përputhje me projektet e hartuara e të parashikuara në kontratat e nënshkruara.

How to deal with forest infringement?

A major task of the forestry service and the national park's administration is the controlling of legal regulations within the park's boundaries. Since 1998, 849 infringements have been documented by the forestry service but penalties were not executed. There are two ways of dealing with it on political level:

- Empowering staff in its executive functions, including the development of a stringent legal framework;
- Changing staff's functions to extensive information, awareness raising and educational activities.

Çfarë duhet bërë kundrejt shkeljes së ligjeve të pyjeve?

Detyra kyçe për shërbimin pyjor dhe për administratën e Parkut Kombëtar të Prespës është zbatimi i kuadrit ligjor brenda kufijve të parkut. Që prej vitit 1998 shërbimi pyjor ka dokumentuar 849 shkelje, prej të cilave nuk janë marrë gjokat përkatëse. Zgjidhja e kësaj gjëndjeje mund të arrihet me anë të dy mënyrave në nivel politik:

- Ndryshimi i funksioneve të stafit duke u dhënë mundësinë e kryerjes së veprimtarive ndërgjegjësuere, informuese dhe educative;
- Stafi të ketë fuqinë e zbatimit të funksioneve ekzekutive, apo mbarëvajtjen e kuadrit ligjor të Parkut.

Fig. 40: Forest infringements are often not prosecuted in PNP (@MJ) / Mosvjelja e gjokave për shkelësit është e shpeshtë në PKP (@MJ)

Knowledge about Nature Conservation

Njohuri rreth ruajtjes se natyres

Fig. 41: National park's focus on the protection of nature (© M J) / Ruajtja e natyrës së Parkut Kombëtar të Prespës (© M J)

What are important steps in nature conservation history?

1872: Establishment of Yellowstone National Park (USA)

1909: First European national park (Sweden)

1914: First national park in the Alps (Switzerland)

1969: IUCN Protected Area Management Categories

1971: Ramsar Convention on Wetlands

1971: European year of nature conservation

1992: Habitats and Birds Directive, Natura 2000 network

2000: Foundation of the National Park (Prespa NP)

Cilat janë ngjarjet kyçe në historinë e ruajtjes së natyrës?

1872: Themelimi i Parkut Kombëtar të Jelloustonit (ShBA)

1909: Parku i Parë Kombëtar Europian (Suedi)

1914: Parku i Parë kombëtar ne Alpe (Zvicer)

1969: Kategoritë e Menaxhimit të Zonave të Mbrojtura sipas IUCN-së

1971: Marrëveshja Ramsar mbi Ligatinat

1971: Viti Europian i Ruajtjes së Natyrës

1992: Direktiva e Habitave dhe Shpendëve, Natura 2000

2000: Themelimi i Parkut Ndërkombëtar të Prespës (PNP)

Do you know the IUCN Categories?

The IUCN (International Union for Conservation of Nature and Natural resources) is an international NGO founded 1948 with the task to sensitize and influence the society on sustainable natural resource use. It meets all four years on world conservation congresses.

- Ia/Ib Strict Nature Reserve or Wilderness Area
- II National Park
- III Natural Monument or Feature
- IV Habitat / Species Management Area
- V Protected Landscape / Seascape
- VI Protected Area with sustainable use of natural resources

I njihni Kategoritë e IUCN-së?

IUCN (Bashkimi ndërkombëtar për Ruajtjen e Natyrës dhe burimeve Natyrore) është një OJQ e themeluar më 1948 me qëllimin për të sensibilizuar dhe ndikuar shoqërinë mbi përdorimin e burimeve natyrore te qëndrueshme. Ai takohet çdo katër vjet në kongreset e ruajtjes së botës dhe zgjidhin kategori për zonat e mbrojtura.

- Ia/Ib Rezervat strikt natyror/
Zonë Natyrore e Virgjër
- II Parku Kombëtar
- III Monumenti Kombëtar ose Veçoria
- IV Habitat/Zona e Menaxhimit te Specieve
- V Peisazhi tokësor/detar i ruajtur
- VI Zona e ruajtur me përdorim të qëndrueshëm të burimeve natyrore

What is the difference between IUCN categories I and II

Ia Strict nature reserve: Area which is protected from all but light human use in order to preserve the geological and geomorphological features of the region and its biodiversity. These areas are often home to dense native ecosystems that are restricted from all human disturbances outside of scientific study, environmental monitoring and education.

Ib Wilderness area: Areas generally larger and protected in a slightly less stringent manner than that of strict nature reserves. Human visitation is limited to a minimum

II National park: Can be as big as Ib with the main objective of protecting functioning ecosystems, but allow human visitation and its supporting infrastructure. National parks may contribute to local economies through promoting educational and recreational tourism on a scale that will not reduce the effectiveness of conservation efforts.

Cili është dallimi midis kategorive të para dhe të dyta të IUCN-së

Ia Rezervat strikt natyror: Zona të cilat janë mbrojtur nga të gjithë por pak njerëz i përdorin në mënyrë që të ruhen karakteristikat gjeologjike dhe gjeomorfologjike të rajonit dhe shumëllojshmëria e tij. Këto zona, në më të shumtën e rasteve janë tejet të pasura me ekosisteme vendase që janë të kufizuara nga të gjitha shqetësimet njerëzore, apo qoftë edhe studimet shkencore, vëzhgimet dhe edukimet mjedisore.

Ib Zonë Natyrore e Virgjër: Zonat përgjithësisht më të mëdha dhe të mbrojtura në një nivel më pak të rreptë në krahasim me rezervatet strikte natyrore. Vizitat e njerëzve janë të kufizuara në minimum.

II Parku Kombëtar: Mund të jetë aq i madh sa Ib me qëllimin kryesor mbrojtjen e ekosistemeve funksionale, por lejohen vizitat e njerëzve së bashku me infrastrukturën e tyre ndihmëse. Parqet kombëtare mund të kontribuojnë në ekonominë lokale nëpërmjet nxitjes së turizmit edukues dhe rekreativ në atë shkallë që nuk do të reduktohej efektiviteti i përpjekjeve për ruajtjen e natyrës.

What is the character of IUCN Category V?

V Protected landscape covers entire bodies of land with a more explicit management plan in the interest of nature conservation, but is more likely to include a range of for-profit activities. The main objective is to safeguard regions that have built up a 'distinct character' in regards to their ecological, biological, cultural or scenic value. Protected landscapes allow a higher level of interaction with the surrounding communities who are able to contribute to the areas management and engage with the natural and cultural heritage it embodies through a sustainable outlook. Landscapes traditional agricultural and forestry ensure the continued protection of the area.

Ç'përmban Kategoria e V^{të} e IUCN-së?

Kategoria e V e zonave të mbrojtura mbulon trupa të plotë toke me një plan menaxhimi më të hollësishëm në interes të ruajtjes së natyrës, por është më e mundëshme përfshirja e një kufiri të aktiviteteve fitimprurëse. Qëllimi kryesor është të mbrojë rajone që kanë ndërtuar një 'karakter të veçantë' në lidhje me vlerat e tyre ekologjike, biologjike, kulturore ose piktoreske. Peizazhet e mbrojtura lejojnë një nivel më të lartë bashkëveprimi me komunitetet rrethuese të cilët janë të aftë të kontribuojnë në menaxhimin e këtyre zonave dhe angazhohen me trashëgiminë natyrore dhe kulturore. Këto peizazhe mishërohen nëpërmjet një botëkuptimi të qëndrueshëm. Peizazhet tradicionalisht bujqësore dhe pyjet sigurojnë mbrojtjen e vazhuar të zonës.

What is the aim of the Ramsar Convention?

The Convention on Wetlands or "Ramsar Convention" is an intergovernmental treaty. It provides the framework for national action and international cooperation for the conservation and wise use of wetlands and their resources. The treaty was adopted in the Iranian city of Ramsar in 1971, and came into force in 1975. It is the only global environmental treaty that deals with a particular ecosystem. The Convention's member countries cover all geographic regions of the planet. The Convention's mission is *"the conservation and wise use of all wetlands through local and national actions and international cooperation"*. Albania is a member since 1996.

Cili është qëllimi i marrëveshjes Ramsar?

Marrëveshja mbi Ligatinat ose "Marrëveshja Ramsar" është një traktat ndërqeveritar. Ai siguron strukturën për veprim kombëtar dhe bashkëpunim nërkombëtar për ruajtjen dhe përdorimin me zgjuarsi të ligatinave dhe burimeve të tyre. Traktati u miratua në qytetin Iranian, Ramsar më 1971 dhe hyri në fuqi më 1975. Është e vetmja marrëveshje botërore mbi mjedisin që merret me një ekosistem të veçantë, dhe vendet anëtare të Konventës mbulojnë të gjithë rajonet gjeografike të planetit. Misioni i Konventës është *"ruajtja dhe përdorimi me zgjuarsi i të gjitha ligatinave nëpërmjet veprimeve lokale dhe kombëtare dhe bashkëpunimit ndërkombëtar"*. Shqipëria është një anëtare qysh prej 1996.

Fig. 42: Wetlands such as Prespa Lake are protected under the Ramsar Convention (©MJ) / Ligatinat e liqeneve të Prespës janë pjesë e Konventës Ramsar (©MJ)

Fig. 43: The official logo of the Ramsar Convention / Logoja zyrtare e Konventës Ramsar

What are the three pillars of the Ramsar Convention?

The Ramsar contracting parties (or Member States) have committed themselves to implement the “three pillars” of the convention:

- To designate suitable wetlands for the Ramsar list and to ensure their effective management;
- To work towards the wise use of all their wetlands through national land-use planning, appropriate policies, management actions, and public education;
- To cooperate internationally concerning transboundary wetlands, shared species, and development projects that may affect wetlands.

Cilat janë tre shtyllat e marrëveshjes Ramsar?

Palët kontraktuese të Ramsar, ose Shtetet Anëtare, janë angazhuar për të zbatuar “tre shtyllat” e Konventës:

Për të caktuar ligatina të përshtatshme për listën e Ramsar dhe për të siguruar menaxhimin e tyre në mënyrë efektive.

Për të punuar drejt përdorimit me zgjuarsi të të gjithë ligatinave nëpërmjet planifikimit kombëtar të përdorimit të tokave, politikave të duhura, veprimeve menaxhuese dhe arsimit publik.

Për të bashkëpunuar ndërkombëtarisht në lidhje me ligatinat ndërkufitare, llojet e përbashkëta, dhe projektet e zhvillimit që mund të prekin ligatinat në fjalë.

What is the “Wise Use” concept

At the centre of the Ramsar philosophy is the “wise use” concept. The wise use of wetlands is defined as *“the maintenance of their ecological character, achieved through the implementation of ecosystem approaches, within the context of sustainable development”*. “Wise use” therefore has at its heart the conservation and sustainable use of wetlands and their resources, for the benefit of humankind.

The conservation approach does not exclude mankind but wants to ensure the integer ecosystem for waterbirds besides sustainable use.

Cili është koncepti i “Përdorimit me Zgjuarsi”

Në qëndër të filozofisë Ramsar është koncepti i “përdorimit me zgjuarsi”. Përdorimi me zgjuarsi i ligatinave është përcaktuar si *“mbajtja e karakterit të tyre ekologjik, i arritur nëpërmjet zbatimit të qasjeve të ekosistemit, brenda kontekstit të zhvillimit të qëndrueshëm”*. “Përdorimi me zgjuarsi” si pasojë ka në zemër të tij ruajtjen dhe përdorimin e qëndrueshëm të ligatinave dhe burimeve të tyre, në dobi të njerëzimit.

Kjo qasje e ruajtjes së natyrës nuk i përjashton njerëzit por kërkon t’u sigurojë shpendëve ujorë, përveç përdorimit të qëndrueshëm, edhe praninë e një ekosistemi të plotë.

Fig. 44: Sustainable fishing is part of the wise use concept (© MJ) / Peshkimi i qëndrueshëm është pjesë e konceptit të “Përdorimit me zgjuarsi” (© MJ).

How is Biodiversity defined?

Biodiversity describes the variety of all living species and the diversity of ecosystems. Currently, 1.8 million species are known, but still many species are not yet discovered. Especially the tropical rain forests host a huge variety of species, which is not fully scientifically described yet. The number of global species is a rough estimate with a wide range between five million species up to 15 or even 30 million species.

There are different aspects of biodiversity: The species richness, the variety of habitats and ecosystems, and the genetic diversity. To measure the biodiversity mathematic calculations like indices are used.

Si është përcaktuar Biodiversiteti?

Biodiversiteti përshkruan shumëllojshmërinë e të gjitha llojeve të gjalla si dhe atë të ekosistemeve. Së fundmi njihen 1.8 Million lloje, por shumë lloje nuk janë zbuluar ende. Në mënyrë të veçantë pylli i shiut tropikal strehon një shumëllojshmëri të madhe të llojeve, i cili nuk është plotësisht i zbuluar shkencërisht ende. Numri i llojeve botërore është vlerësuar me përafërsi me një kufi të gjerë midis 5 Million lloje mbi 15 ose madje 30 Million lloje.

Ka disa aspekte të biodiversitetit: Pasuria llojore, dhe shumëllojshmëria e habitateve dhe ekosistemeve si dhe diversiteti gjenetik. Për të matur biodiversitetin janë përdorur përlogaritje matematikore siç janë treguesit përkatës.

Do you know the global biodiversity hot spots?

25 biodiversity hot spots at a global level were proposed in the year 2000 (Myers et al., 2000). A biodiversity hotspot is a bio-geographic region with a significant reservoir of biodiversity, which is threatened (mostly by human activity). Though these areas cover only twelve per cent of the planet land surface, they hold 44 per cent of the world's endemic plants and 35 per cent of all terrestrial vertebrates. The Mediterranean Basin is one of the hot spots in Europe.

Fig. 45: Global distribution of biodiversity hotspots. source: Meyers et al.(2000)/Shpërndarja e pikave të nxehta ("Hotspotëve") sipas Meyers et al.(2000)

A i njihni pikat e nxehta të Biodiversitetit?

Në vitin 2000 u propozuan 25 pika të nxehta të biodiversitetit, në nivel botëror (Myers et al., 2000). Një pikë e nxehtë biodiversiteti është një rajon bio-gjeografik me biodiversitet të pasur, i cili është i kërcënuar (kryesisht nga aktiviteti i njerëzve). Edhe pse këto zona mbulojnë vetëm 12 % të sipërfaqes tokësore të planetit, ato zotërojnë 44 % të bimëve endemike të botës dhe 35 % të vertebrorëve tokësorë. Deti Mesdhe është një nga pikat e nxehta në Europë.

How many species are known worldwide?

Only 1.8 million species out of the estimated 30 millions are known today and scientifically described. The biggest groups are invertebrates and insects. Mammals, which historically were researched on early, are only a group of 4,500 species.

Sa lloje njhen botërisht?

Sot njihen dhe janë përshkruar shkencërisht vetëm 1.8 Million lloje nga 30 Million të vlerësuara. Grupet më të mëdha janë jorruazorët dhe insektet. Gjitarët, të cilët historikisht janë studiuar në fillim janë një grup prej 4500 llojesh.

Species Groups / <i>Grupet e Llojeve</i>	Numbers / <i>Numri</i>
Virus / <i>Virus</i>	5,000
Bacteria / <i>Bakteriet</i>	4,000
Fungi / <i>Kërpudhat</i>	51,000
Plants / <i>Bimët</i>	321,000
Invertebrates (without insects) / <i>Jovtebrorët (pa insektet)</i>	300,000
Insects (600,000 are beetles) / <i>Insektet (600,000 janë pa krahë)</i>	1,000,000
Fishes / <i>Peshqit</i>	31,000
Birds / <i>Zogjtë</i>	10,000
Amphibians and reptiles / <i>Amfibët dhe reptilët</i>	15,000
Mammals / <i>Gjitarët</i>	5,500
Total (rounded) / Totali (me përafërsi)	1.8 Mil

Fig. 45: Figures given by IUCN, 2010 / Shifrat janë marrë nga IUCN-ja në vitin 2010

What are the top threats to biodiversity?

According to a BirdLife International investigation of 2008, agriculture, forestry and invasive species are the three major threats to biodiversity on a global level, followed by hunting/trapping and residential development, followed by hunting/trapping and residential development.

Cilët janë kërcënimet kryesore të biodiversitetit?

Sipas një kërkimi shkencor të “Birdlife International”, në vitin 2008, bujqësia, pylltaria dhe llojet pushtuese janë tre kërcënimet kryesore në nivel botëror të ndjekura nga gjuetia dhe rritja dhe zhvillimi i qendrave të banimit.

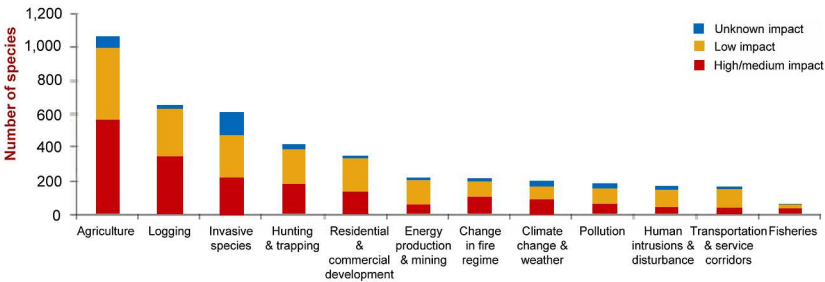

Fig. 46: Main threats to globally threatened birds worldwide (© BirdLife International 2008) / Kërcënimet kryesore për shpendët në nivel global (© BirdLife International 2008)

How is biodiversity loss measured?

The Living Planet Index (LPI) is an indicator for the state of global biological diversity, based on trends in vertebrate populations of species from around the world. It was originally developed by WWF in collaboration with UNEP-WCMC, the biodiversity assessment and policy implementation arm of the United Nations Environment Programme. It provides information on trends in the abundance of the world's vertebrates and offers insights into which habitats or ecosystems have species that are declining most rapidly. This information can be used to define the impact humans are having on the planet and for guiding actions to address biodiversity loss.

According to the LPI Report 2012, the Living Planet Index declined by 28 per cent between 1970 and 2008 (WWF 2012).

Si matet humbja e Biodiversitetit ?

Treguesi i Planetit të gjallë (LPI) është një tregues për gjëndjen e diversiteit biologjik botëror, i bazuar në trendet e popullatave vertebrorë të specieve nga e gjithë bota. Është zhvilluar në mënyrë origjinale nga WWF në bashkëpunim me UNEP-WCMC, vlerësimi i biodiversitetit, zbatimi i rregullave të Programit Mjedisor të Shteteve të Bashkuara. Ai siguron informacion mbi trendet në bollëkun e botës së vertebrorëve dhe duke ofruar depërtime se cilat habitate ose ekosisteme kanë lloje që janë duke rënë më me shpejtësi. Ky informacion mund të përdoret për të përcaktuar ndikimin njerëzor mbi planet dhe për të udhëhequr veprime drejt humbjes së biodiversitetit.

Sipas raportit të LPI 2012 (WWF 2012), LPI është ulur me 28 % midis 1970 dhe 2008 (WWF 2012).

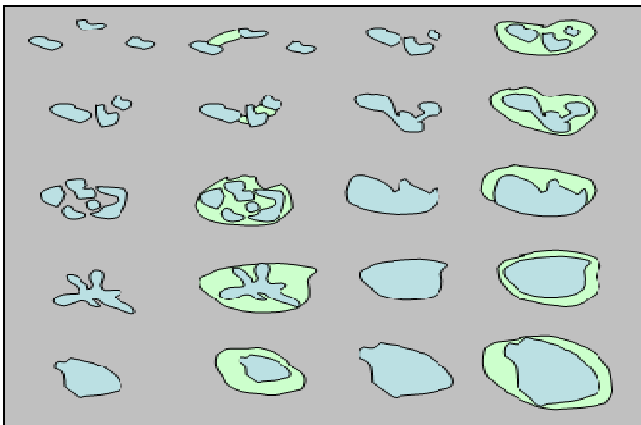
What is the Island biogeography about?

Island biogeography examines the factors that affect the species richness of isolated natural communities. The theory was developed to explain species richness on real islands. Now it is used in reference to any ecosystem surrounded by unlike ecosystems. There is a species-area-relationship: as area increases, the number of species (diversity) also increases. Migration and extinction are main drivers for species richness. The graph (Primack, 1995) shows that regarding conservation success connected or large areas offer better survival conditions for species than small and isolated ones.

Çfarë janë ishujt biogeografikë?

Ishujt biogeografikë përfaqësojnë faktorët që prekin pasurinë llojore të komuniteteve natyrore të izoluar. Teoria në fjalë u zhvillua për të shpjeguar pasurinë llojore në ishujt e vërtetë. Tani përdoret në lidhje me çdo ekosistem të rrethuar nga ekosisteme të pangjashme. Ka një marrëdhënie lloj-zonë: ndërkohë që zona rritet, numri i llojeve (larmia) rritet gjithashtu. Migrimi dhe zhdukja janë përcaktuesit kryesorë të pasurisë llojore.

Grafiku (Primack, 1995) tregon se ruajtja më e mirë e natyrës sigurohet tek zonat e ndërlidhura ose tek zonat e mëdha, duke mundësuar kushte më të mira mbijetese sesa zonat e vogla dhe të izoluar.

worse better

(Primack, 1995, revised)

When are species called “rare”?

Species are called “rare” if

- they have a small distribution area,
- they are specialised to a very specific and rare habitat types,
- they have small populations.

Kur llojet quhen “të rralla”?

Llojet quhen të rralla nëse:

- kanë një zonë të vogël shpërndarjeje,
- janë të specializuara ndaj tipeve të rralla dhe shumë te veçanta të habitateve,
- kanë popullata të vogla.

When is the probability for extinction high?

Species which are threatened with extinction share following characteristics:

- they occur in a significantly small distribution area;
- they live in few and small populations;
- they have a low population density;
- they have a large operating range;
- the population increases slowly.

Kur është e lartë mundësia e zhdukjes?

Llojet të cilët janë këcënuar me zhdukje ndajnë karakteristikat e mëposhtme:

- Nodhen dukshëm në një zonë përhapjeje të vogël;
- Jetojnë në popullata të pakta e të vogla;
- Kanë një densitet të ulët populare;
- Kanë një kufi veprimi të gjerë;
- Popullata rritet ngadalë.

What is a Red list?

Red lists assess the conservation status of species. On international level the IUCN publishes the results of four decades of assessments of species and selected subpopulations in order to highlight species threatened with extinction. Additionally, conservation authorities on national and on regional level work out red lists, showing the status of plant and animal species.

The Albanian Red Data Book for Reptiles (Haxhiu, 1997) includes following categories:

- Ex extinct,
- E endangered,
- V, vulnerable,
- R rare,
- I Status unclear,
- K status will be scrutinized,
- T threatened,
- C candidate

Çfarë është një listë e Kuqe?

Listat e Kuqe vlerësojnë statusin e ruajtjes së specieve. Në nivel ndërkombëtar IUCN publikon rezultatet e katër dekadave të vlerësimit të specieve dhe nënpopullatave të zgjedhura me qëllim për të nxjerrë në pah kërcënimet e specieve me zhdukje. Gjithashtu, autoritetet e ruajtjes në nivel kombëtar dhe në nivel rajonal përpunojnë listat e kuqe, duke treguar statuset e llojeve të bimëve dhe kafshëve.

“Libri i Kuq” shqiptar (libri me listën e kuqe të llojeve) për Reptilët (Haxhiu, 1997) përfshin kategoritë e mëposhtme:

- Ex i zhdukur,
- E i rrezikuar,
- V, i cënueshëm (i përkeqsuar),
- R i rrallë,
- I Status i paqartë,
- K statusi do të hetohet,
- T i kërcënuar,
- C kandidate

How is the conservation status of IUCN species?

The IUCN Red List of Threatened Species examined around 47,000 species in the year 2010 (CBD, 2010):

- 14 per cent cannot be valued because of lacking data. 40 per cent of the species examined show the status least concern.
- 8 per cent are near threatened.
- 19 per cent are vulnerable, ten per cent are endangered and seven per cent are critically endangered. Two per cent are already extinct.

Si është statusi i ruajtjes se Llojeve të IUCN?

Lista e Kuqe e vitit 2010 e IUCN-së (CBD, 2010) përmban rreth 47.000 Lloje:

- 14 % nuk mund të vlerësohet për shkak të mungesës së të dhënave. 40 % e llojeve të vlerësuara kanë statusin më pak të kërcënuara.
- 8 % janë afërsisht të kërcënuar.
- 19 % janë të cënushëme, 10 % janë të rrezikuara dhe 7 % janë në mënyrë kritike të rrezikuara. 2 % janë tashmë të zhdukura.

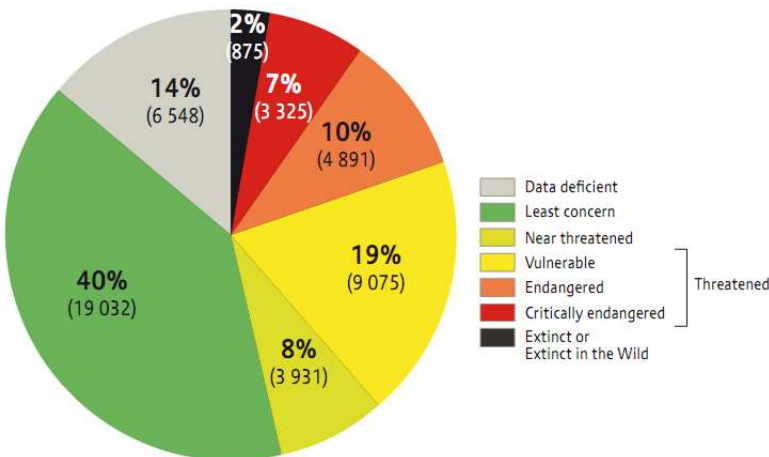

Fig. 47: Conservation status of species according to IUCN's Red List (©CBD, 2010) / Statusi i ruajtjes së llojeve sipas Listës së Kuqe të IUCN-së (©CBD, 2010)

What are the components of an ecosystem?

An ecosystem can be described along its food chains. It consists of producers (which are plants doing photosynthesis), consumers I (which are herbivores), consumers II (eat others and are eaten up themselves), and consumers III (which are predators at the end of the food chain). Finally, destructors close the cycle by transforming dead material to soil.

Cilët janë përbërsit e një ekosistemi?

Një ekosistem mund të përshkruhet së bashku me zinxhirët e tij ushqimorë. Ai përbëhet nga prodhuesit (të cilët janë bimë që kryejnë fotosintezë), konsumuesit I (të cilët janë herbivore), konsumuesit II (hanë të tjerë dhe hahen), dhe konsumuesit III (të cilët janë grabitqarë në fund të zinxhirit ushqimorë). Shkatërruesit mbyllin ciklin duke transformuar materialin e vdekur në dhe.

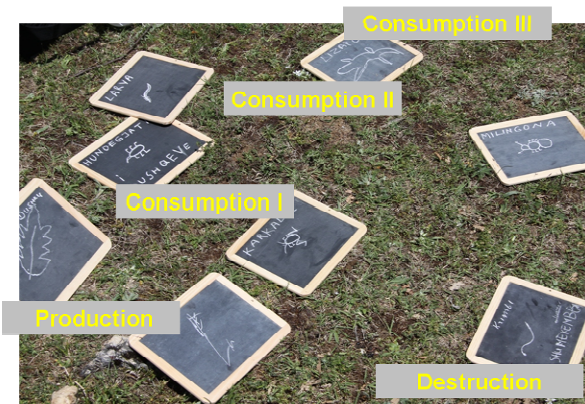

Fig. 48: Exercise, demonstrating the components of an ecosystem (© MJ) / Paraqitja e përbërësve të një ekosistemi gjatë një ushtrimi (© MJ)

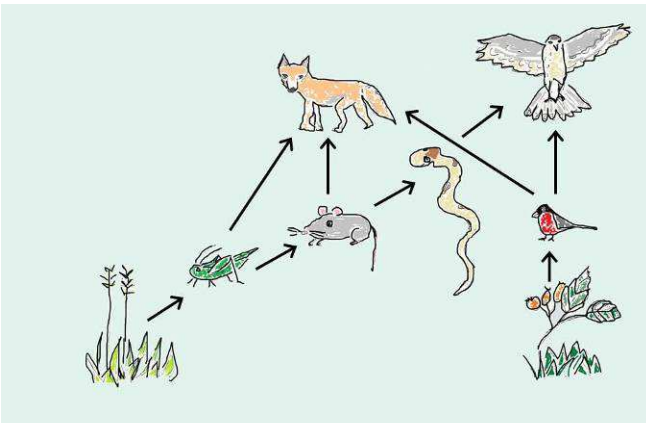
Can you give a food chain example?

There are many food chains within an ecosystem. Some are short and others are complex. Complex food chains are called food web.

Mund të jepni një shembull të një zinxhiri ushqimor?

Ka disa zinxhirë ushqimorë brenda një ekosistemi. Disa janë të shkurtër e të tjerët janë të ndërlikuar. Zinxhirët ushqimorë të ndërlikuar quhen ndryshe rrjeti ushqimor.

Fig. 49: Examples for food chains in an ecosystem (©Glatz-Jorde) / Shembuj të zinxhirëve ushqimorë në një ekosistem

How is the energy flow in an ecosystem?

Live energy on earth comes from the sun which enables photosynthesis for plants. The energy flows through various consumer levels.

Si rrjedh energjia në një ekosistem?

Energjia e jetës në tokë vjen nga dielli i cili bën të mundur fotosintezën për bimët. Energjia rrjedh nëpër nivele të ndryshme konsumatorësh.

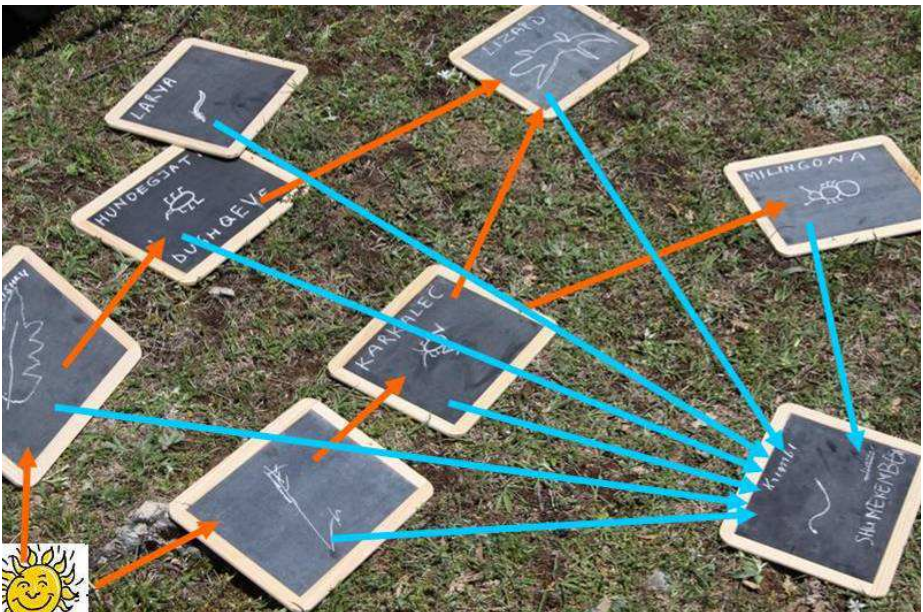

Fig. 50: Exercise result (© MJ) / Përfundimi i ushtrimit

What are keystone species?

Keystone species are species, which don't necessarily have big populations but have a large effect on its environment. Such species play a critical role in maintaining the structure of an ecological community, affecting many other organisms in an ecosystem and helping to determine the types and numbers of various other species in the community. Different ecosystems have specific key species, which control the population of their prey. One example is the wolf.

Çfarë janë llojet kyçe?

Llojet kyçe janë lloje, të cilat jo domosdoshmërisht kanë popullata të mëdha por kanë një ndikim të madh në mjedisin e tyre. Lloje të tilla luajnë një rol kritik në mbajtjen e strukturës së një komuniteti ekologjik, duke prekur shumë organizma të tjerë në një ekosistem dhe duke ndihmuar për të përcaktuar tipet dhe numrat e ndryshëm të llojeve të tjera në komunitet. Ekosisteme të ndryshëm kanë lloje kyçe të veçante, të cilët kontrollojnë popullatën e presë së tyre. Një shembull është ujku.

Which factors determine a forest ecosystem?

The type of forest in a given place results from a complex of factors:

- frequency and type of disturbances,
- seed sources,
- soils,
- slope and aspect ,
- climate,
- seasonal patterns of rainfall,
- insects and pathogens,
- history of human influence.

Cilët faktorë përcaktojnë një ekosistem pylli?

Tipi i pyllit në një vend të caktuar rezulton nga një kompleks faktorësh:

- shpeshësia dhe tipi i disturbances,
- burimet e farave,
- tokat,
- pjerrësia,
- klima,
- modelet sezonale të reshjeve,
- insektet dhe patogjenët,
- historia e ndikimit të njerëzve.

Fig. 51: Forest type in PNP (© MJ) / Pyll në PKP (© MJ)

Whats the interelation between CO₂ emission and climate change?

CO₂ is emitted naturally through the carbon cycle and also through human activities like the burning of fossil fuels.

Annually, billions of tons of atmospheric CO₂ are removed from the atmosphere by oceans and growing plants, also known as 'sinks,' and are emitted back into the atmosphere through natural processes, also known as 'sources.' When in balance, the total carbon dioxide emissions and removals from the entire carbon cycle are roughly equal.

Since the Industrial Revolution in the 1700es, human activities such as the burning of oil, coal and gas, and deforestation, have increased CO₂ concentrations in the atmosphere. In 2005, global atmospheric concentrations of CO₂ were 35 per cent higher than they were before the Industrial Revolution. This leads to global warming.

Cila është lidhja midis lëshimit të CO₂ dhe ndryshimit të klimës?

CO₂ emëtohet në mënyrë natyrore nga cikli i karbonit dhe nëpërmjet aktiviteteve njerëzore si për shembull djegia e lëndëve djegëse fosile.

Çdo vit, biliona tonë të CO₂ atmosferik largohen nga atmosfera nga oqeanet dhe bimët në rritje, të njohura gjithashtu edhe 'lavamanë,' dhe lëshohen përsëri në atmosferë nëpërmjet proceseve natyrore të njohura gjithashtu si 'burime.' Kur emetimet totale dhe largimet e CO₂ nga cikli i plotë i karbonit janë afërsisht të barabarta kemi balancë.

Që prej Revolucionit Industrial në vitet 1700 aktivitetet e njerëzve siç janë djegia e vajit, qymyrit dhe gazit, dhe shpyllëzimi, kanë rritur përqëndrimet e CO₂ në atmosferë. Në 2005, përqëndrimet botërore atmosferike të CO₂ ishin 35% më të larta sesa ishin përpara Revolucionit Industrial. Kjo çon drejt ngrohjes globale.

How will global warming affect ecosystems?

Global warming or climate change is a result of the increased concentration of CO₂ in the atmosphere. Scientific studies calculate the average global warming with 2 to 5 degree Celsius in the next decades, if human caused CO₂ emission cannot be reduced. This leads to various changes for different ecosystems: Some species are already responding to a warmer climate by moving to cooler locations by moving north or to higher elevations. Climate change also alters the life cycles: many plants are starting to grow and bloom earlier in the spring and survive longer into the fall. Some animals are waking from hibernation sooner or migrating at different times, too. Some of the cold place ecosystems like the arctic region will be affected dramatically.

Si po ndikon tek ekosistemet ngrohja globale?

Ngrohja globale ose ndryshimi i klimës është një rezultat i rritjes së përqëndrimit të CO₂ në atmosferë. Studimet shkencore llogarisin ngrohjen globale mesatare me 2 deri në 5 gradë Celsius në dekadat e ardhshme, nëse emëtimi i CO₂ i shkaktuar prej njeriut nuk do të reduktohet. Kjo do të çojë në ndryshime të ndryshme për ekosisteme të ndryshme: Disa lloje janë duke iu përgjigjur një klime më të ngrohtë duke lëvizur në vende më të ftohta duke lëvizur në very ose në lartësi më të larta. Ndryshimi i kimës ndryshon edhe ciklet e jetës: disa bimë kanë filluar të rriten dhe lulëzojnë më herët në pranverë dhe mbijetojnë më gjatë në vjeshtë. Disa kafshë po zgjohen nga letargjia më herët ose migrojnë në kohë të ndryshme gjithashtu. Disa prej ekosistemeve të vendeve të ftohta si për shembull rajoni i arktikut do të preket dramatikisht.

Fig. 52: *Fraxinus ornus* in spring
Frashëri i Zi në pranverë

Important skills of a ranger / Aftësitë e nevojshme për inspektorët

Fig. 53: Ranger in PNP (© MJ) / Inspektor i PKP (© MJ)

What are the tasks of a national park ranger?

The ranger secures that regional stakeholders and visitors obey to the rules in the park. In addition, the ranger gives technical support to research, monitoring, maintenance of infrastructures and visitors' information. The ranger reports to the officer for ranger service.

Cilat janë detyrat e inspektorit të PKP?

Inspektorët duhet të sigurohen që rregullat e parkut po zbatohen siç duhet si nga ana e aktorëve rajonalë, adhtu edhe nga ana e vizitorëve. Përveç kësaj ata duhet të japin mbështetjen e tyre teknike ndaj kërkimit shkencor, monitorimeve dhe veçanërisht për mirëmbajtjen e infrastrukturës dhe informacioneve për vizitorët. Inspektorët i raportojnë oficerit përkatës, i cili është përgjegjës për shërbimin e tyre.

Fig. 54: Rangers at work in PNP (© MJ) / Inspektorët duke punuar në PKP (© MJ)

What are important skills of a good ranger?

- Excellent knowledge about the area;
- Good orientation in the region;
- Familiarity with the legal framework;
- Guiding skills and outdoor competencies;
- First aid skills;
- Knowledge about dealing with groups;
- Communication and didactics skills;
- Particular technical skills as required.

Cilat janë aftësitë e nevojshme që duhet të ketë një inspektor?

- Të njohë shumë mirë zonën;
- Të ketë sens shumë të mirë orientimi;
- Të jetë i familjarizuar me kuadrin ligjor;
- Të jetë i aftë për të udhërrëfyer grupet e vizitorëve të parkut dhe të jetë kompetent në natyrë;
- Të zotërojë aftësitë e dhënies së ndihmës së shpejtë;
- Të dijë se si të silllet me grupet e njerëzve që vizitojnë parkun;
- Të ketë aftësi komunikuese dhe didaktike;
- Të ketë aftësi të veçanta për ndërhyrje teknike sipas nevojës.

Fig. 55: Ranger showing a turtle (© MJ) / Inspektori duke treguar një breshkë (© MJ)

How to plan a guided tour?

- Show the most interesting places in the excursion!
- Select a start point, include view points and select an end point, where you can demonstrate something. Choose points, where the visitors can see what you talk about!
- Give a short overview about the programme and the timeframe during the welcome!
- Plan breaks and include time for human needs (e.g. toilets). Plan for their wellbeing, organize food and drinks.
- Think of necessary equipment: Carry drinking water, sun cream and the first aid kit.
- Be aware of the target group and adapt the duration of the walk.

Fig. 56: Planning a tour (© MJ)

Si të planifikoni një guidë?

- Tregoju të pranishmëve vendet më tërheqëse gjatë ekskursionit!
- Përzgjidh pikën e nisjes dhe ki parasysh që të përfshish gjatë rrugës vende me sa më shumë fushëpamje. Mbylljen është mirë ta bësh duke treguar diçka. Duhet patur kujdes që vizitorët ta kuptojnë atë ç'ka do përpiqesh t'u shpjegosh!
- Me urimin e mirësearchjes është e udhës që të pranishmëve t'u flitet shkurtimisht për përmbajtjen e programit dhe për kohëzgjatjen e tij.
- Parashiko bërjen e pushimeve dhe merr parasysh nevojat njerëzore (psh. tualet). Planifiko një qëndrim sa më të rehatshëm të vizitorëve duke u marrë edhe me ushqimin apo pijet.
- Jepi rëndësi marrjes së pajisjeve të domosdoshme: Merr me vete ujë të pijshëm, krem për mbrojtje nga rrezatimi diellor dhe kutinë e ndihmës së shpejtë.
- Duhet të jesh i vetëdijshëm për llojin e grupit që po viziton parkun (Familje, Adultë, Nxënës shkollash, Fëmijë, Të moshuar) për të përshtatur dhe kohëzgjatjen e ecjes.

What to show on a guided tour?

The programme should differ depending on the target group (e.g. families, adults, school classes, children, or elderly people).

You can organize a guided walk in a feasible distance or a tour through a larger area with stopping points.

Give a general overview about the park and set a focus on a special topic (e.g. the lake, types of forest, meadows and their flowers and insects, or animal species in their habitat).

Çfarë duhet t'u tregosh të pranishmëve gjatë një guide?

Programi duhet të ndryshojë në përputhje me grupet e synuara (Familje, Adultë, Nxënës shkollash, Fëmijë, Të moshuar).

Kjo ecje mund të kryhet për një largësi të shkurtër ose të gjatë ku të përshihen edhe një sërë pikash ndalimi.

Pasi keni bërë një përshkrim të përgjithshëm të Parkut, e mira është të përqëndroheni në një temë të veçantë: (psh. liqeni, llojet e pyjeve, livadhet, bimët, insektet apo llojet e kafshëve së bashku me habitatet e tyre).

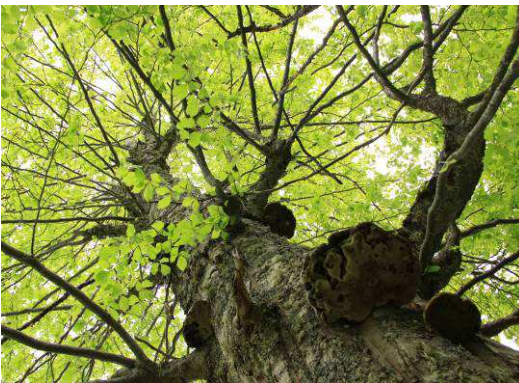

Fig. 57: The forest types in PNP might be a topic for a guided walk (© MJ) / Një nga temat për diskutim gjatë guidave mund të jetë: Tipat e pyjeve të PKP (© MJ)

How to get visitors involved?

There are some principles, how you can actively involve your group:

- Tell good stories!
- The visitors will be more attentive, if you involve them in activities!
- Start with an introduction, where the visitors can tell you something about their nature experience!
- Let them discover some treasures! Let them collect something and use the material for explaining ecological principles.
- Attract all their senses! They should be able to listen, to look, to touch, to feel, to smell and to taste something during a nature walk.
- Let them feel, that the content of your guidance is very special and exclusive. Observe their interest and respond to it!

Si mund t'i përfshish edhe vizitorët?

Ka disa parime, ndjekja e të cilave do t'i përfshinte së tepërmi të pranishmit e grupit tuaj:

- Trego histori të këndshme!
- Nëse i përfshin edhe vizitorët në veprimtarinë tuaj, ata kanë për të qënë edhe më të vëmendshëm.
- Fillo bisedën duke i ftuar të pranishmit që të flasin për përvojat e tyre natyrore!
- Jepju mundësinë që të zbulojnë vetë disa "thesare"! Nëse ata mbledhin diçka, kjo është një mundësi e artë për t'u shpjeguar disa parime ekologjike.
- Përpiqu të futësh në lojë sa më shumë shqisa që të pranishmit të mund të dëgjojnë, të shohin, të prekin, të ndiejnë, të nuhasin dhe të shijojnë diçka gjatë ecjes në natyrë.
- Krijto përshtypjen se ajo çfarë je duke u thënë është diçka unike dhe shumë e veçantë. Kupto se përse janë më shumë të interesuar dhe mendoju t'u përshtatesh dëshirave të tyre.

What equipment does a ranger need?

The uniform, a mobile phone, the ID-card and a first aid kit are obligatory.

Outdoor equipment is helpful (compass, glasses, sun cream, rain protection etc.).

Transport facility (motorbike) depends on the programme.

Cilat janë pajisjet që i duhen inspektorëve?

Të detyrueshme janë: Uniforma, telefoni celular, karta e identitetit dhe kutia e ndihmës së shpejtë.

Por shumë të dobishme janë edhe veshjet e posaçme për në natyrë (busulla, syzet e diellit, kremi për mbrojtjen nga rrezet e diellit, veshje kundra shiut, etj.).

Në varësi të programit mund të duhen edhe mjetet e transportit (psh. Motori, etj.).

Fig. 58: Logo on a ranger's uniform (© MJ) / Logoja në një prej uniformave të inspektorëve

First aid – Frequent problems and what to do?

Accident prevention is the most important approach! Participants of guided tours need good shoes, sun protection, insect repellent and drinking water.

Kutia e ndihmës së shpejtë – Problemet që hasen më tepër dhe si të vep-rosh në të tilla raste?

Filozofia që duhet ndjekur është: Parandalimi i aksidenteve! Pjesëmar-rësit e një turi turistik në natyrë duhet të kenë këpucë të mira, kapele, syze apo kremra për mbrojtje ndaj rrezeve të diellit, ilaç kundër insekteve dhe ujë të pijshëm.

Problem / Problemi	What to do / Cfarë të bësh
Abrasions / Gërvishtjet	Disinfect and bandage / Dezinfektim dhe fashim
Sprain or fractures / Plaga, plagosja	Stabilizing, Recovery position / Stabilizim, Rimëkëmbje të pozicionit normal
Lacerations / Frakturat	Pressure bandage / Lidhje me Fasho/ Imobilim
Burning, freezing / Djegjet, ngrirjet	Cool with 10 minutes with water; protect body with blanket / Freskimi me ujë i vendit të djegur për 10 min; Mbulimi i trupit me batanije
Snake, insects bites / Kafshimi nga gjarpri, insek-tet	Immobilize the bite spot, Identification of the snake/insect, seek medical help / Imobilim i vendit të kafshuar, Përcaktimi i gjarprit/insektit. Kërko për ndihmë mjekësore!
Sunstroke / Pika e diellit	Recovery position in the shadow, cool the fore-head / Marrja e vetes në hije; ftohje të ballit
Allergies / Alergjitë	Allergy sufferers often carry their alexipharmic. Control and ensure vital functions / Personat që vuajnë nga alergji të caktuara, zakonisht i kanë me vete alexipharmic. Control and ensure vital functions
Drowning/sinking in the lake / Mbytja në liqen	Salvage the person, rescue breathing / Shpëtimi i personit në rrezik për jetën, rescue breathing

How to fill a first aid kit?

- 1) Sterile absorbable surgical haemostatic
- 2) Elastic bandages/ triangular bandages
- 3) Sterile gauze
- 4) Iodine tincture
- 5) Several sizes of adhesive bandages
- 6) Medical adhesive tape
- 7) Emergency numbers
- 8) Tweezers
- 9) Bandage scissors

Çfarë duhet të përmbajë kutia e ndihmës së shpejtë?

- 1) Lak steril hemostatik
- 2) Fasho
- 3) Garzë sterile
- 4) Tretësirë Jodi
- 5) Pambuk steril
- 6) Leukoplast/Ankerplast
- 7) Numrat e emergjencës
- 8) Bisturi
- 9) Gërshërë

The most important emergency numbers

Medical service:
00355684016226 (Korça)

Ambulance:
127 (National)

Fire brigade:
128 (National) and
0035582 43333 (Korça)

Police:
129 (National) and
0035582 42919 (Korça)

Numrat e Urgjencës

Shërbimi mjekësor:
Nr. i celularit të doktorit të Komunës
së Pustecit - 00355684016226
(Korça)

Ambulanca:
127 (Kombëtare)

Zjarrfiksjë:
128 (Kombëtare) dhe
0035582 43333 (Korça)

Policia:
129 (Kombëtare) dhe
0035582 42919 (Korça)

Abbreviations

PKP Parkun Kombëtar të Prespës

PNP Prespa National Park

References

- Bego, F. (1997): Preliminary considerations on Mammalogical values of the Albanian side of Ohrid and Prespa lakes. In Fremuth, W., Gjicknur, L. (+), Shumka, S. & Schopp-Guth, A. (2008): The Prespa National Park in Albania. Key link of the "Green Belt of Europe in the Balkans". In *Natur und Landschaft Zeitschrift für Naturschutz und Landschaftspflege* 83. Jahrgang, August 2008.
- BirdLife International (Ed.) (2008): State of the world's birds. Indicators for our changing world.
- CBD (Convention of Biodiversity) (2010): Global Biodiversity Outlook 3. Biodiversity in 2010. Species populations and extinction risks. Figure 3. Onlinesource: <http://www.cbd.int/gbo3/?pub=6667§ion=6691>
- Fremuth, W., Gjicknur, L. (+), Shumka, S. & Schopp-Guth, A. (2008): The Prespa National Park in Albania. Key link of the "Green Belt of Europe in the Balkans". In *Natur und Landschaft Zeitschrift für Naturschutz und Landschaftspflege* 83. Jahrgang, August 2008.
- Grazhdani, D. (2010): How to Plan a Sustainable Forestry Management When Environmental Goals Conflict with Existing Practices in National Prespa Park. Agricultural University of Tirana, Faculty of Economics and Agribusiness. BALWOIS 2010 - Ohrid, Republic of Macedonia - 25, 29 May 2010.
- Haxhiu, I. (1997): Amfibe dhe Reptilet e Kompleksit Oher-Prespe. In Fremuth, W., Gjicknur, L. (+), Shumka, S. & Schopp-Guth, A. (2008): The Prespa National Park in Albania. Key link of the "Green Belt of Europe in the Balkans". In *Natur und Landschaft Zeitschrift für Naturschutz und Landschaftspflege* 83. Jahrgang, August 2008.
- IUCN (2010): IUCN Red List of Threatened Species. Summary Statistics for Globally Threatened Species. Table with numbers of threatened species (1996-2010): http://www.iucnredlist.org/documents/summarystatistics/2010_1RL_Stats_Table_1.pdf
- Karaman, S. (1924): *Pisces Macedoniae*.- Hrvatska stamparija, Split, pp. 1-90 <http://www.kralemarko.org.mk/default->

[sr.asp?ItemID=4DA2791993833D4E8B2AC01FB5D7D71E](http://www.kralemarko.org.mk/default-sr.asp?ItemID=4DA2791993833D4E8B2AC01FB5D7D71E)
<http://www.kralemarko.org.mk/default-sr.asp?ItemID=4DA2791993833D4E8B2AC01FB5D7D71E>

Kugler, W. (2009): Rare Breeds and Varieties of the Balkan. Atlas 2009. Synonyms, Occurrence, Description of Rare Breeds in the Balkan Region, Monitoring Institute 2009 in Collaboration with SAVE Foundation. St. Gallen, Switzerland.

Panariti, N., Kola, E., Laci, S. (2008): Wetland Management at Micro Prespa Lake, Albania. Department of Geography, University of Tirana. Ministry of Environment, Forests and Water Administration. BALWOIS 2008 - Ohrid, Republic of Macedonia - 27, 31 May 2008.

Papadatou E, Grémillet X, Bego F, Petkovski S, Stojkoska. E, Avramoski O, Kazoglou Y (2011): Status survey and conservation action plan for the bats of Prespa. Society for the protection of Prespa. Agios Germanos, pp 170

Primack, R. B. (1995): Naturschutzbiologie. Spektrum akademischer Verlag, Heidelberg Berlin Oxford 1995, ISBN 3-86025-281-X

Ruci, B., Hoda P., Vangjeli J., Dragoti N., Xhulaj, M., Buzo, K. & Mersinllari M. (2000): Biodiversity of the Albanian nationalparks and its problems. 41 p.

Society for the Protection of Prespa (2013): Endemic species in the Prespa basin. Elaborated within the framework of the Life+ Information and Communication project (2010-2013): "Fish, fisheries and European and European Policy in the Prespa Basin":

http://www.spp.gr/life_prespafish/index.php?option=com_content&view=article&id=28&Itemid=53&lang=en

Talevski, T., Milosevic, D., Maric, D., Petrovic, D., Talevska, M. and Talevska, A. (2009): Biodiversity of Ichthyofauna from Lake Prespa, Lake Ohrid and Lake Skadar. Biotechnology & Biotechnological Equipment 23(2). ISSN 1310-2818.

WWF (Ed.) (2012): Living Planet Report 2012. Biodiversity, biocapacity and better choices. Interactive graph available at (assessed on August 8, 2013):
http://wwf.panda.org/about_our_earth/all_publications/living_planet_report/living_planet_report_graphics/lpi_interactive/